

412003

MAAILMANPYÖRÄ

SUOMEN YK-LIITON LEHTI

Orjuus ja työ

Orjakauppa Amerikkoihin häpeätahrana

Pakkotyön purkuun panostusta

Lapsityö on oire epätasa-arvosta

Burmassa pakkotyötä taistelujen keskellä

Ihmiskauppa on nykypäivän orjakauppaa

Harmaa talous ja työelämän lainsäädäntö

Orjuus ja työ

Jari Luodon pääkirjoitus

Köyhyys, lapsityö ja työolot 3

Scarpatin sarjakuva 3

Pekka Valtonen

Ihmiskunnan suuria häpeätahroja oli orjakauppa Amerikkoihin 4

Maailmanhistorian massiivisin pakkosiirto oli 1500–1800-luvulla tapahtunut mustien orjien lähettäminen Afrikasta Amerikkoihin. Orjakaupan ylläke oli sokeritalous. Orjien kohtelu oli kovaa ja sen seuraukset näkyvät vielä tänäkin päivänä.

Jyrki Katainen

Koulutus luo pohjan tasa-arvolle 7
Kolumni.

Orjuuden vastaisen toiminnan vuosi 2004 7

Kari Tapiola

Äärimmäisten työolosuhteiden kitkeminen kaipaa lisää panostusta 8

Nykyaikaiset orjuuden ja pakkotyön muodot ovat hitaasti herättäneet ansaitsemaansa huomiota. Pakkotyötä on kaikkialla. Teollisuusmaiden tilanne antaa aihetta erityiseen huoleen.

Matti Salmenperä

Köyhyyden vähentäminen edellyttää kansalaisoikeuksia ja hyvää hallintoa kaikkialla ... 10

Maantieteen ja informaatiovirtojen esteet ovat pienentyneet niin, ettei niistä aiheutuvaa kilpailuetua juurikaan enää ole. Maailmanlaajuiset markkinat ovatkin läsnä kaikkialla lähes samanlaisina. Onko kaikilla nyt mahdollisuus kasvattaa työntekoon perustuvaa vaurautta?

Helena Lipponen

Lapsia ilmaisjakeluna – kiitos ei 12

Lapsityövoiman käyttö on oire epätasa-arvoisesta ja epädemokraattisesta yhteiskunnasta. Sitä käytetään virallisella ja epävirallisella sektorilla. Samalla se ylläpitää köyhyyttä ja murentaa hyvinvointiamme

Eeva-Maria Vuorenmaa

Laajempaa ja monipuolisempaa keskustelua kansalaisten maailmanäyttämöllä 14

Suomen YK-liitto koordinoi uutta globaaliin yhteistyöhön tähtäävää kansalaisyhteiskuntahanketta

Pekka Kaipainen

Katulapset kouluun Tacnassa – Toimihenkilöunionin lapsityöhanke Perussa 16
Hanke turvasi ammatillisen koulutuksen 30 katulapselle.

Päivi Nikkilä

Harmaa talous Suomessa ja EU:ssa – nykypäivän orjuuttako? 18

Harmaa talous on lisääntynyt Suomessa. Valtio on huolissaan verotulojen kertymisestä. Työntekijän kannalta harmaa talous johtaa pitkällä aikavälillä sosiaalietujen kaventumiseen.

Katri Simonen

Köyhien maiden laatimat työelämän standardit yllättäisivät 21
Kaushik Basun haastattelu ja luento.

Thomas Weiss

Ihmiskauppa on nykypäivän orjakauppa 24

Ihmiskauppa on kasvava rikollinen ilmiö. Sen lukumääristä on monenlaisia arvioita. Siitä on tullut äärimmäisen tuottavaa liiketoimintaa rikollisille ja järjestäytyneille rikollisliigoille, jotka tienaaavat sen avulla valtavia summia.

Tiina Salmio

Naisten rauhanaktivismi 26
Palkittu maailmankansalaisen kypsyyskoe.

Tove Selin

Burmassa pakkotyötä taistelujen keskellä 28
Burman tragedia ovat maan rikkaat luonnonvarat ja monietnisyyys. Ne ovat johtaneet maan tilanteeseen, jossa sotilasdiktatuuri on pitänyt kansalaisia pihdeissään jo vuosikymmenien ajan.

Tapio S. Linna

Alkuperämaa tuntematon 30
Tuleeko kaupassa miettiä, kenen valmistamia tuotteita ostaa? Globalisaatio tuo mukanaan paitsi globaalit tuotteet myös globaalit huolet.

nYkypäivä 31

● Koulu Laatikossa; Tapio S. Linna

● Unescon nuorisofoorumissa nuorten ääni kuuluviin; Tiina Salmio

Köyhyys, lapsityö ja työolot

MAAILMANPYÖRÄ
SUOMEN YK-LIITON LEHTI
4 | 2003

Julkaisija: Suomen YK-liitto ry.
Päätoimittaja: Jari Luoto
Toimitussihteeri: Jaana Syrjälä
Ulkoasu: Pekka Niemi, Olli Turunen
Toimitusneuvosto: Kirsi Hakala, Janne Hopsu, Matti Remes, Katri Kaitainen ja Lauri Tierala

Tekijänimellä varustetut artikkelit edustavat yksinomaan kirjoittajiensa kantaa.

Suomen YK-liitto

osoite Unioninkatu 45 B
00170 Helsinki

puhelin (09) 135 1402
(09) 135 1747

faksi (09) 135 2173

sähköposti toimisto@ykliitto.fi
internet www.ykliitto.fi

Lehden vuositilaus (4 numeroa) on 20 €.
Postisiirtotilin nro 800017-414858

Kirjapaino Edita Prima Oy
Helsinki 2003

ISSN 1455-8750

Kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehtien liiton Kultti ry:n jäsenlehti

Kannen kuva:

Mikkel Østergaard/Gorilla. Lapsia, jotka asuvat kaatopaikalla ja keräävät metallia ja muovia ja myyvät sitä eteenpäin. Phnom Penh, Kambodja.

Kuvat mattoja kutovista tai kaduilla kaupustelevista lapsityöläisistä, joiden ikätoverit muualla ovat koulunpenkillä tai leikkimässä, ovat tehokkaita pysäyttäjiä. Mitä voisimme tehdä, jotta tämä lasten riisto saataisiin loppumaan? Kysymys on esitetty jo niin monta kertaa, ja vastauksia on saatavissa niin monenlaisia, että ongelma on ymmärretty kaikkea muuta kuin helpoksi ratkaista. Ostoboikottien järjestäminen tuntuu siirtävän ongelmia, ei poistavan niitä. Tiukasti kirjoitettujen ja valvottujen kansainvälisten sopimusten tekeminen on pitkän tien takana ja toteuttamiseen tarvittaisiin todellista sitoutumista kaikilta. Ennen kaikkea sanktiointi näyttää kuitenkin kiertävän ongelman juuret ja kehitysmaiden todellisuuden.

Tähän todellisuuteen kuuluu luonnollisesti monilta muiltakin osin köyhyys, joka tekee vaikeaksi ja lyhyellä tähtäyksellä mahdottomaksikin ratkaista lapsen oikeuksiin ja työelämän järjestämiseen liittyvät ongelmat kehittyneiden maiden käytännöllä. Monelle lapselle varallisuus, jota hän työnteollaan tuottaa, saattaa olla elämässä selviämisen edellytys. Tämä peittää näkyvistä sen seikan, että koulutuksen väliin jättämistä tai lyhyeksi jäämistä seuraa usein lasku, jota maksetaan loppuelämän työvuosina menetettyinä mahdollisuuksina.

Maailmanpyörän artikkeleissa esitetään monia näkökulmia niin lapsityövoiman käyttöön kuin laajemminkin keskusteluun työoloista. Lapsityövoiman käytön haittojen hoitamisessa on syytä kuunnella köyhyyteen ja kehitysmaiden oloihin sekä kansainväliseen keskusteluun perehtyneitä asiantuntijoiden näkemyksiä. Tehokkaat ratkaisukeinot on etsittävä yhdessä niiden yhteiskuntien edustajien kanssa, joissa lapsityö on todellisuutta. Köyhyydessä ponnistelevien lasten osalta on suhtauduttava vakavasti myös sellaisiin ratkaisumalleihin, joissa työhön osallistuminen yhdistetään kehittyneistä maista poikkeava-

viin suojaikärajoihin, koulunkäyntiin, perusterveydenhuollon järjestämiseen ja riittävän levon takaamiseen. Yhtälö on vaikea, mutta ei mahdoton ratkaista, jos varoja suunnataan ruohonjuurtasolla hankittujen kokemusten hyödyntämiseen paikallisten toimijoiden kanssa.

Kansainvälisellä tasolla on osoittautunut viisaaksi löytää yksimielisyyttä siitä, minkä järjestön puitteissa lapsityövoiman käyttöön ja työoloihin liittyviä ongelmia voitaisiin käsitellä. Kansainvälisen työjärjestön ILO:n puitteissa on päästy pisimmälle ja vuoropuhelua on syytä jatkaa siellä. Kansainväliseen kauppaan ja teollisuusmaiden omien markkinoiden suojaamiseen liittyvät ongelmat ovat kytköksissä köyhyyteen ja niin myös lapsityövoiman käyttöön, mutta Maailman kauppajärjestön WTO:n poliittisesti latautunut asialista ei näytä antavan hedelmällistä maaperää työolojen käsittelylle.

Köyhyydestä käyttövoimansa imevä lapsityövoiman käyttö on poliittinen ja taloudellinen kysymys, jota on käsiteltävä osana tulevaisuuden edellytysten rakentamista kehitysmaissa. Puhtaasti kieltoihin ja rajoituksiin nojaavien sopimusten sijaan tarvitaan monipuolisempaa valikoimaa kansainvälisen sopimisen työkalupakista. Kehitysmaissa asia ymmärrettävästi kytketään usein myös teollisuusmaiden tapaan suojata markkinoita tavaroilta, palveluksilta ja työvoimalta.

Koulutusmahdollisuuksia poissulkeva lapsityövoiman käyttö on tulevaisuuden taloudellisen menestyksen eväiden syömistä etukäteen. Samaan aikaan globalisaatio tuo entistäkin selvemmin näkyviin väestön hyvän peruskoulutuksen merkityksen yhteiskuntien menestymisessä. Ehkäpä globalisaation sosiaalista ulottuvuutta käsittelevä Maailmankomissio, presidenttien Tarja Halonen ja Benjamin Mkapan johdolla kykenee esittämään käytökelppoisia ratkaisumalleja arvioitavaksi?

Jari Luoto, päätoimittaja

Ihmiskunnan suuria häpeätahroja oli orjakauppa Amerikkoihin

Maailmanhistorian massiivisin väestön pakko- siirto oli 1500–1800-luvuilla tapahtunut mustien orjien lähettäminen Afrikasta Amerikkoihin.

Orjakaupan ylläke oli sokeritalous. Eurooppalaisten kasvava makeannälkä ei tyydyttynyt intiaanien työvoimalla, vaan sitä ruokkimaan käytettiin afrikkalaisia orjia.

Orjien kohtelu oli kovaa ja orjakaupan seuraukset näkyvät vielä tänäkin päivänä.

Mustien orjien rahtaaminen Afrikasta Amerikkoihin 1500–1800-luvuilla oli maailmanhistorian massiivisin väestön pakko- siirto. Kaiken kaikkiaan 10–12 miljoonaa afrikkalaista päätyi orjiksi eurooppalaisten siirtomaavaltujen siirtokuntiin Uuteen maailmaan. Afrikasta laivattujen ihmisten määrä oli vieläkin suurempi, sillä kuolleisuus orjalaivoilla pitkän merimatkan aikana oli 10 prosentin luokkaa, eli miljoona tai ylikin kuoli matkalla.

Orjien suurin vastaanottajasiirtokunta oli Portugalille kuulunut Brasilia, jonne päätyi kolmannes kaikista Amerikkoihin tuoduista orjis-

ta. Tämä oli sikäli ”luonnollista”, että Portugalil- la oli paljon omia orjasatamia Afrikassa ja etäi- syys Afrikan ja Brasilian välillä oli puolta lyhyem- pi kuin esimerkiksi Karibian ja Afrikan välillä. Li- säksi portugalilaiset aloittivat orjakaupan siirto- kuntiinsa heti 1500-luvun alkupuolella, kun taas englantilaiset, ranskalaiset ja hollantilaiset tulivat Amerikan vesille vasta 1600-luvulla.

Jaetulla kakkossijalla orjien vastaanottaji- na olivat Englannin ja Ranskan Karibian saa- ret: näiden kahden maan siirtokunnat vastasi- vat molemmat vajaasta neljänneksestä kaikesta orjien tuonnista. Näillä saarilla – Ranskan Saint Domingussa (nyk. Haiti), Guadaloupes- sa ja Martiniquessa sekä Englannin Jamaikal- la, Barbadosella ja muilla pienemmillä – orja- tiheys oli suhteellisesti kaikkein suurinta. Esi- merkiksi Ranskan Saint-Dominguen orja- ja so- kerikauppa vastasi 1700-luvulla ennen Ranskan vallankumousta puolta kaikesta Ranskan kaup- papurjehduksesta.

Espanjan laajoihin Amerikan siirtomaihin tuotiin kaikista orjista vajaat 15 prosenttia, tuon-

Afrikkalaisten etnisten kulttuuriryhmien kohdemaat.

Piirros Mia Savonen

nin pääosan keskittyessä Kuubaan, Espanjan so- kerisaareen. Noin 5–6 prosenttia kaikista orjista tuotiin Pohjois-Amerikkaan, sen ollessa ensin Englannin siirtokuntana ja myöhemmin itsenäi- senä Yhdysvaltoina. Pienempiä määriä orjia tuo- tiin myös Hollannin ja Tanskan Karibian siirto- kuntiin. Myös Ruotsi–Suomella oli 1700-luvulla Ranskalta vuokrattu St. Bartholomeun orjatyövoimalla toiminut sokerisaari.

Eurooppalaisten makeannälkä kasvatti orjuutta

Sokeritalous olikin orjakaupan pääasiallinen yl- lyke. Ruokosokerista tuli 1500-luvulta alkaen vä- hitellen eurooppalaisille välttämättömyys ja sen kulutus kasvoi yhtäjaksoisesti noin 300 vuotta

hinnan jatkuvasti alentuessa kasvaneen tuotannon ansiosta ja makeannälän leviessä kaikkiin kansankerroksiin. Sokeriruo'on viljely ja korjuu ja mehun puristaminen ja keittäminen melassiksi tai sokeriksi vaati paljon työvoimaa, ja kun intiaaneja ei enää ollut saatavilla työvoimaksi keskeisillä sokerialueilla Karibiassa ja Brasilian koillisella rannikolla, ratkaisuksi tuli tuottaa mustia orjia Afrikasta.

Nykypäivänä on vaikea kuvitella sokerille niin kovin mullistavaa vaikutusta, mutta 1500- ja 1600-lukujen Euroopassa, missä tavallinen rahvas oli tottunut vain suolaan ja joskus kallisarvoiseen pippuriin, sokerin voittokulkua voi pitää eräänlaisena makujen vallankumouksena. Barokkiajalla Ranskan hovissa syntynyt leivoskultuu-

ri, joka tänään on osa eurooppalaista kulttuuriperintöämme, perustui sekin sokerin äkilliseen runsauteen.

Tämän kaiken käänköpuolena oli orjakauppa ja mustien säälimätön orjuutus. Toki orjia käytettiin myös muissa töissä, tupakka- ja puuviljalantaaseilla, karjapaimenina, palvelijoina ja kauppa-apulaisina, mutta jatkuvasti laajentunut sokerintuotanto oli kuitenkin orjakaupan kasvun taustalla.

Sokeri, orjakauppa ja Euroopan alkava teollistuminen kytkeytyivät tiiviisti toisiinsa ns. kolmi-kantakaupan kautta. Amerikasta tuotiin Eurooppaan sokeria, Euroopasta taas laivattiin aseita, työkaluja ja kankaita Afrikkaan, mitkä vaihdettiin siellä orjiin, joita sitten puolestaan vietiin

Amerikkaan tuottamaan lisää sokeria. Esimerkiksi Englannissa Birminghamin metalliteollisuuden kasvu 1700-luvulla perustui valtaosaltaan aseiden valmistukseen nimenomaan Afrikan markkinoille.

Orjat olivat pelkkiä hyödykkeitä

Orjat olivat kauppatavaraakin siinä missä työkalut, tekstiili tai sokerikin. Heidän täydellistä hyödykeluonnettaan osoittaa esimerkiksi Espanjan siirtomaissa käytössä ollut laskutapa: täyskuntoinen miespuolinen orja oli yksi *pieza de Indias*, sananmukaisesti ”Intioiden kappaletavara”. Naiset, lapset ja vanhuksot laskettiin siitä osina, niin että nainen saattoi arvoltaan olla puoli *piezaa*, vanhus ehkä vain neljänneksen.

Orjien kohtelu oli yleisesti ottaen kovaa. Mitä suurempi tila oli kyseessä, sitä ankarammin orjia kohdeltiin. Tämä johtui siitä, että suurilla, satojen orjien tiloilla isännät eivät tunteneet orjiaan ja hallitsivat näitä työnjohtajiensa välityksellä. Suuret tilat olivat myös yleensä rikkaampia eikä yhden orjan työpanos ollut suhteellisesti niin merkittävä kuin pienillä tiloilla, joten pitkäikäisyyden ja työkyvyn ylläpitämiseen hyvällä kohtelulla ei ollut erityistä tarvetta. Pienillä tiloilla isännät myös tunsivat orjansa henkilökohtaisesti, mikä myös vaikutti kohteluun.

Osittain kohtelun kovuuteen vaikutti myös valkoisten isäntien pelko orjakapinoiden mahdollisuudesta. Tuon ajan näkemysten mukaisesti kova kuri ja julmat rangaistukset nähtiin parhaaksi tavaksi hillitä kapinointihalukkuutta. Orjakapinoita kuitenkin aika ajoin sattui, varsinkin Karibian saarilla ja Brasiliassa, missä orjia oli suhteessa eniten valkoisten määrään nähden.

Kapinointia suurempi ongelma isännille olivat kuitenkin karkailut. Paitsi että isäntä menetti orjan työpanoksen hän menetti myös rahallisen

sijoituksensa orjaan. Siksi kaikilla keskeisillä orja-alueilla toimi myös ammattimaisia karanneiden orjien jäljittäjiä, jotka joskus olivat itsekin orjia tai vapautettuja orjia. Karanneiden kiinni saaminen oli siksikin tärkeää, että pysyvästi onnistunut karkaaminen saattoi usein toimia esimerkkinä muille orjille.

Karanneet orjat muodostivat usein syrjäseuduille omia yhteisöjään. Yhteisöt olivat yleensä pieniä kyliä, mutta suurin kaikista, Brasiliassa 1600-luvulla ollut Palmaresin orjayhteisö käsitti 20 000 asukasta ja pysyi pystyssä vuosikymmeniä ennen kuin valkoiset saivat sen kukistettua.

Vaikutukset Afrikassa

Orjakaupan vaikutukset Afrikassa olivat tuhoisat ja moninaiset. Eurooppalaiset toimivat vain rannikon orjasatamissa ja itse orjien hankinta sisämaasta oli afrikkalaisten käsissä. Viimeistään 1600-luvulla tuolloiset Länsi-Afrikan kukoistavat kuningaskunnat kaatuivat orjakaupan aiheuttamiin heimosotiin. Heimojen väliset väestösuhteet muuttuivat, kun toisista tuli metsästettäviä ja toisista metsästäjiä.

On arvioitu, että jokaista Amerikkaan päätynyttä orjaa kohti Afrikassa menehtyi tai jäi syntymättä 2–3 ihmistä. Orjien ryöstämiseksi käydyissä kahakoissa kuoli väistämättä ihmisiä ja syntyvyys orjakaupan vaikutusalueilla laski yhteisöjen hajotessa, elinkeinojen tuhoutuessa ja avioliittokäytäntöjen vaikeutuessa sukupuolten välisen epäsuhtauden takia. Lisääntyneet kontaktit eurooppalaisiin lisäsivät tautiepidemioita: vaikka afrikkalaisten kuolleisuus esimerkiksi isorokkoon ei ollutkaan yhtä korkea kuin Amerikan intiaaneilla, epidemioiden tiheys kasvatti tautikuolleisuutta.

1800-luvun puolivälissä, kun orjakauppa alkoi olla loppuillaan, Saharan eteläpuolisessa Afrikassa arvelaan olleen noin 50 miljoonaa asukasta, mutta ilman orjakauppaa väestömäärä olisi saattanut olla 70–80 miljoonaa. Orjakaupan jälkikäikuja kohtaamme vielä tänäänkin läntisen Afrikan heimosodissa.

Pekka Valtonen

Kirjoittaja on Tampereen yliopistossa toimiva Latinalaiseen Amerikkaan erikoistunut antropologi ja historioitsija

Orjuuden kieltö

- Britannia kielsi orjakaupan vuonna 1807
- Orjakauppa Britannian siirtomaissa kiellettiin puolestaan 1833
- Orjuuden kieltö on yksi varhaisimmista, kansainvälisesti hyväksytyistä ihmisoikeusnormeista
- Kansainliitto hyväksyi vuonna 1926 Orjuutta koskevan kansainvälisen yleissopimuksen
- Orjuuden kieltö sisältyy Ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen (1948), 4 artikla "Ketään ei saa pitää orjana tai orjuutettuna, kaikki orjuuden ja orjakaupan muodot on kiellettävä"
- Orjuus kielletään myös Euroopan ihmisoikeussopimuksessa vuodelta 1950
- Vuoden 1926 sopimusta täydennettiin YK:ssa vuonna 1953 hyväksytyllä pöytäkirjalla ja vuonna 1956 hyväksytyllä lisäsopimuksella
- YK:n yleissopimus kansalais- ja poliittisista oikeuksista vuodelta 1966 kieltää orjuuden
- Amerikan ihmisoikeussopimus vuodelta 1969 ja Afrikan ihmisoikeuksien ja kansojen oikeuksien peruskirja vuodelta 1981 kieltävät myös orjuuden

Näiden lisäksi on olemassa joukko kansainvälisiä ja alueellisia sopimuksia, joissa kielletään mm. lasten osalta orjuus ja pakkotyö (ILO:n pahimmat lapsityön muodot kielletään sopimus vuodelta 1999), siirtotyöläisten orjuus ja pakkotyö sekä rajoitetaan tai kielletään ihmiskauppaa. Näistä lisätietoja kirjassa "Ihmisoikeudet 2000-luvulla, sopimuksia ja asiakirjoja (Ihmisoikeusliitto ja Edita, Helsinki 2002) kohdassa "Orjuus, pakkotyö, ihmiskauppa, prostituutio" (Sanna Hyttinen ja Johanna Silvander). JS

Koulutus luo pohjan tasa-arvolle

Vierailimme eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan kanssa lokakuussa Meksikossa tutustumassa kestävä kehityksen haasteisiin sekä tietoyhteiskuntakehityksen tilaan. Meksikon pääkaupungissa Mexico Cityssa näkyy selkeästi maan kahtiajako. Latinalaisen Amerikan maiden yhteinen ongelma on hyvinvoinnin epätasainen jakautuminen. Eliitin Meksiko on koulutettu, kansainvälistä kauppaa ja teknologiaa ylistävä. Maaseudun Meksiko taas on erittäin köyhä, intiaaniväestön asuttama ja kouluttamaton.

Meksikolaisen yhteiskunnan suurimpia tulevaisuuden haasteita on kuroa kahden Meksikon välistä kuilua uudelleen yhteen. Avainasemassa on koulutustason nostaminen. Koulutus on pohja tasa-arvolle ja sen avulla voidaan yhdistää perinteinen ja moderni palvelemaan kansakunnan todellista kehitystä.

Internet on Latinalaisessa Amerikassa yhä harvojen herkkua ja kokemuksiin suomalaisesta tietoyhteiskuntamallista kohdistui suurta kiinnostusta matkamme aikana. Suomessa olemme onnistuneet luomaan mallin, joka perustuu tasa-arvoon ja hyvinvointiyhteiskunnan periaatteisiin. Kirjas-tojemme kautta tarjottu ilmainen internet-yhteys on maailmalla harvinaislaatuista. Kuitenkin kaikille avoin tietoyhteiskunta ruokkii sosiaalisesti kestävä kehitystä globalisoituvassa ja yhä avoimemmassa kilpailussa.

Latinalaisessa Amerikassa tietoyhteiskunta uhkaa jäädä köyhempien kansanosien saavuttamattomiin, vaikka toki edistysaskeliakin on tapahtunut. Suurkaupunkien köyhiin osiin netti jo

tekee tuloaan, mutta todellinen haaste on maaseudun verkottuminen.

Demokratiakehityksen kannalta internet avaa aivan uusia mahdollisuuksia. Demokratiin kuuluu tietojen hankinta, keskustelu, yhteiskunnalliset perusnäkemykset ja yhteiskunnallinen toiminta oman ratkaisuvaihtoehdon puolesta. Verkkomediat, internet- ja kännykkäympäristö tukee merkittäväällä tavalla osallistumista. Aina on ollut niin, että yhteiskunnan uudistaminen tapahtuu aktiivisten kansalaisten kautta. Näin on myös verkkomedioiden kanssa. Mutta demokratiaan kuuluvat aina tasa-arvoiset osallistumismahdollisuudet, eikä aktivismi saa olla vain eliitin oikeus. Digital divide, digitaalinen kuilu, on todellinen uhka niin maan sisällä kuin globaalisti, vaikkei se toki ole ensimmäinen uhka niille, joilta puuttuu puhdas vesi, lääkkeet ja ruoka.

Internetin käyttämisessä tarvitaan luovuutta ja sisältöjä, eikä ollenkaan aina edes tietokonetta. Hyvä esimerkki löytyy bolivialaisten maanviljelijöiden satoennusteista. Maanviljelijät lähettävät omat satoennustekyselynsä paikalliselle radioasemalle lähettimellä, radioasema puolestaan kyselyt edelleen YK:n toimistoon, mistä kysely postitetaan nettiin. Kuunnellessaan vastauksia tarkkaavaisina radiosta, harva maanviljelijä tietää tulosten saamisen vaatineen internetiä.

Eurooppalaisuuteen ja nimenomaan pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan perusolemuksen on aina liittynyt vahva demokraattinen perinne. Se on perustunut laajaan kansalaistoimintaan ja edustuksellisen demokratian toimivuuteen.

Orjuuden vastaisen taistelun vuosi

Vuosi 2004 on YK:n julistama Kansainvälinen vuosi orjuuden vastaisen taistelun ja orjuuden lakkauttamisen muistoksi. Aloite vuoden viettämiseksi tuli alunperin UNESCO:lta.

Kun YK:n yleiskokous päätti 18.12.2002 vuoden viettämisestä (resolution 57/195), päätöksellä haluttiin painottaa syyskuussa 2001 Durbanissa Etelä-Afrikassa järjestetyn YK:n rasismien vastaisen maailmankonferenssin tuloksia ja seuranta. Kokouksessa orjuus, orjakauppa ja niiden seuraukset nousivat yhdeksi vaikeimmista asioista. YK:n piirissä halutaan vuoden 2004 teeman käsitelyn yhteydessä painottaa yleensäkin rasismiin, rotuerotteluun, muukalaisvihaan ja suvaitsemattomuuteen liittyviä kysymyksiä.

Vaikka orjuus on erilaisin kansainvälisin ja kansallinen sopimuksin kielletty, se jatkuu yhä edelleen tänäkin päivänä. Miljoonia naisia, lapsia ja miehiä elää edelleen orjuudessa eri puolilla maailmaa.

Orjuudella on monia muotoja. Velkaorjuus, pakkotyö, ihmiskauppa, lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsiavioliitot ja lapsityövoima ovat esimerkkejä tämän päivän orjuudesta.

Kansainvälinen yhteistyö, kansainvälisen tietoisuuden herättäminen ja toiminta kehityksen puolesta ja köyhyyden vähentämiseksi ovat avainasemassa nykyorjuuden muotojen poistamisessa. Työelämän lainsäädännön kehittäminen ja työntekijöiden oikeuksien takaaminen ovat myös askeleita kohti tasa-arvoisempaa ja parempaa huomista. JS

Lisätietoja:

- <http://unesdoc.unesco.org/ulis/index.html> ja hakusanalla slavery
- http://portal.unesco.org/shs/en/ev.php@URL_ID=1376&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html
- www.antisavery.org

teen sekä paikallistasolla kunnissa että valtakunnallisella tasolla. Tähän perinteeseen pohjaten on myös tietoyhteiskuntavalmiudet saatettu koko väestön ulottuville. Meksikossa ja muissa kehitysmaissa ensisijaista tietoyhteiskuntavalmiuksienkin parantamisen osalta ovat lukutaitoprojektit, mutta apua tarvitaan myös teknisten valmiuksien parantamisessa.

Puhdas vesi on edelleen ongelma Meksikossa. Maan väestöstä 15 prosenttia on ilman puhdasta vettä. Ja etenkin kestävä vesihuollon rakentamisen kaltaisissa arakisissa käytännön hankkeissa olisi olennaista tiivistää maidemme välistä yhteistyötä. Mexico Cityssa vain 28 % suurkaupungin jätevedestä käytetään uudestaan. Maata vaivaavat edelleen myös vesikiistat Yhdysvaltojen kanssa.

Vierailumme aikana valiokunnan kautta esitettiin Suomelle toiveita yhteistyön lisäämiseksi erityisesti kestävä kehityksen tutkimus- ja kehityshankkeiden toteuttamisessa. Suomi onkin tukenut Meksikon ja Keski-Amerikan alueella trooppisen maatalouden ja koulutuksen keskus CATIE:ta. CATIE:sta toivotaankin alueellista osaamiskeskusta trooppisen maatalouden ja luonnonvarojen tutkimuksen ja korkeamman koulutuksen alalla.

Jyrki Katainen

Kokoomuksen kansanedustaja

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan puheenjohtaja

Äärimmäisten työolosuhteiden kitkeminen kaipaa lisää

panostusta

Nykyaikaiset pakkotyön ja orjuuden muodot ovat hitaasti mutta varmasti herättäneet ansaitsemaansa huomiota. Pakkotyötä on kaikkialla, eikä sen määrä ole vähentynyt.

Teollisuusmaiden tilanne antaa aihetta erityiseen huoleen. Siirtymätalouksissa ja Aasiassa ongelman vakavuus on myös huomattava.

Pakkotyötä, ihmiskauppaa tai orjuutta ei lopeteta pelkästään pysäyttämällä toiminta ja vapauttamalla uhrin. Vapautetuilla täytyy olla myös mahdollisuus toimeentuloon.

Kansainvälisen työjärjestön ILO:n teknisen avun ohjelmista kaksi paneutuu erityisesti äärimmäisten työolosuhteiden ongelmiin: vuonna 1992 alkanut lapsityövoiman vastainen ohjelma IPEC ja tämän vuosikymmenen alussa käynnistynyt pakkotyön vastainen toimintaohjelma. Näistä IPEC on ILO:n suurin yksittäinen avustusohjelma. Sillä on kolmisenkymmentä rahoittajaa, ja se toimii yli 85 maassa. Pakkotyötä koskeva ohjelma on puolestaan rajussa kasvussa, ja vuodesta 2001 lähtien se on jo ulottunut kaikkiin maanosiin, myös Eurooppaan.

Nykyaikaiset pakkotyön ja orjuuden muodot ovat hitaasti mutta varmasti herättäneet ansaitsemaansa huomiota. Joko työn teettämiseksi tai seksuaalista hyväksikäyttöä varten tapahtuva ihmiskauppa on noussut poliittisen asialistan kärkeen niin kehitys- kuin teollisuusmaissakin. Tosiasioita on joskus vaikea hahmottaa, kuten rikollisuuteen usein liittyvässä varjotaloudessa yleensäkin. Uhanalaisessa asemassa olevien siirtolaisten ja laittomasti maahan muuttavien lisäksi pakkotyötä löytyy myös järjestäytyneellä sektorilla, esimerkiksi maanviljelyksessä sekä matkailu- ja rakennusalalla.

Tietoisuus pakkotyöstä vähäistä

Tilanteen vakavuudesta huolimatta niin kehitys- kuin teollisuusmaissakin tietoisuus pakkotyöhön liittyvistä kysymyksistä on vähäistä. Jotkut Afrikan ja Aasian maat ovat torjuneet ILO:n ehdotukset yhteistyöstä, koska ne pelkäävät maineensa tahriutumista ja siitä mahdollisesti seuraavia kansainvälisiä talous- tai muita pakotteita. Näin on, vaikka kysymys olisi ensivaiheessa vain ongelman syvyyttä mittaavista tutkimuksista.

Tästä syystä pakkotyön kohdalla ei ole ainaakaan vielä käytettävissä samanlaisia lukuja kuin lapsityön osalta. ILO:n vuonna 2002 julkaiseman selvityksen mukaan kansainvälisten työnormien vastaisesti työskentelee 245 miljoonaa lasta, joista 170 miljoonaa on hengelle ja terveydelle vaarallisissa töissä. Yhteensä 8 miljoonaa on sellaisissa ehdottomasti tuomitavissa muodoissa kuin prostituutiossa, huumekaupassa tai sotilaallisiin toimiin pakotettuina.

Mikkel Östergaard/Gorilla. Kuvassa prostituutio, Kambodza.

Pakkotyövoiman osalta vastaavia laskelmia tehdään parhaillaan, ja niiden tulokset julkaistaan viimeistään kesään 2005 mennessä. Ongelman luonteesta voidaan kuitenkin liioittelematta sanoa, että pakkotyötä on kaikkialla, eikä sen määrä ole vähentymässä. Poliittinen tahto on puutteellista, eräitä harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta (kuten Brasilian nykyisen hallituksen laajat orjuuden vastaiset toimintaohjelmat).

Toimet kohdistuvat ongelman oireisiin, eivät syihin

Teollisuusmaiden tilanne antaa aihetta erityiseen huoleen. Ihmiskaupan vastaiset julistukset, ohjelmat ja toimenpiteet ovat kyllä moninkertaiset. Mutta ne kohdistuvat ensisijaisesti ongelman oireisiin eivätkä sen perimmäisiin syihin. Teollisuusmaiden työmarkkinoiden tuntuvat rakenteelliset heikkoudet estävät mm. ulkomaisen työvoiman hallitun ja järjestäytyneen käytön tavalla, joka rikastuttaisi monin eri tavoin vanhemmassa olevia yhteiskuntia. Turvaamalla työelämän perusoikeudet ja säädyllinen toimeentulo estettäisiin myös ihmisiä ajautumasta riippuvuuteen ja riiston kohteiksi.

Punaisten varoitusvalojen tulisi jo palaa siirtymätalouksissa. Jotkut totalitaarisesta menneisyydestä tutut pakkotyön muodot eivät ole kadonneet. Uusia painostuksen ja pakottamisen muotoja ilmenee, kun talouksien yksityistämisen kautta säännönmukaisissa oloissa olevan työvoiman kysyntä vähenee. Kollektiivisen maantalon purkautuminen pakottaa ihmisiä liikkeelle, usein yhä epätoivoisempaan työhön ja elannon hakuun.

Pakkotyön vakavuus Aasiassa alkaa olla tunnustettu tosiasia. Ihmiskauppa ja taloudellisten ja rakenteellisten shokkien aiheuttama liikehdintä ja liikkuvuus ovat tuoneet ongelmat yhä enemmän näkyville. Etelä-Aasiassa asuvien etnisten ja uskonnollisten vähemmistöjen asema on erityisen arka. Armeija käyttää edelleen räikeimpiä pakkotyön muotoja Burmassa, rikkoen näin jo vuodelta 1930 peräisin olevaa ILO:n yleissopimusta, jonka päämääränä oli aikoinaan lopettaa pakkotyön käyttö siirtomaissa.

Afrikassa tietoisuus on joidenkin tutkimusten ansiosta lisääntynyt. Esimerkiksi Nigerissä heimopäälliköt on saatu mobilisoiduksi pakkotyön käyttöä vastaan. Lukuisten konfliktien keskellä on tehty lupauksia siitä, että jälleenkennuksen yhteydessä ryhdytään korjaamaan orjuudesta ja ihmisryöstöistä johtuvia ongelmia. Siirtotyöläisten ja lasten pakottamista työhön tupakka- tai kaakaoviljelmillä esiintyy edelleen. Alan tuottajat ja ammattiliitot ovat ryhtyneet toimiin tällaisen käytännön lopettamiseksi, myös ILO:n tuella.

Olli Tuunen, Kambodja 2003

Perusoikeudet taattava ja työolot saatava inhimillisiksi

Pakkotyötä, ihmiskauppaa tai orjuutta ei lopeteta pelkästään pysäyttämällä toiminta ja vapauttamalla uhrit. Vapautetuilla täytyy olla mahdollisuus toimeentuloon, joko työpaikan tai oman yritteliäisyyden kautta. Työllisyys- ja elinkeinopolitiikalla on siis tärkeä osa ratkaisuja etsittäessä. Jos alaikäinen tyttö tai nainen vailla toimeentuloa ainoastaan otetaan pois työstä, johon hänet on pakotettu, ja jätetään kadulle, ongelmaa ei ratkaista. Se vain siirtyy paikasta toiseen ja useimmiten pahenee.

Siksi pakkotyötä ja lapsityövoimaa koskevat ongelmat on ratkaistava kokonaisvaltaisesti, osana työelämän perusoikeuksien ja inhimillisten työolosuhteiden lujittamista. ILO on kehittämässä yhä enemmän metodeja tätä varten. Mutta niiden käyttöön on koko yhteisön osallistuttava, riittävän tietoisuuden ja poliittisen tahdon pohjalta.

Kari Tapiola

Kirjoittaja työskentelee toimitusjohtajana Kansainvälisessä työjärjestö ILO:ssa, Genevessä

Ihmisiä estettäisiin ajautumasta riippuvuuteen ja riiston kohteeksi turvaamalla heille työelämän perusoikeudet ja säädyllinen toimeentulo.

kansalaisyhteisöjä ja hyvää

Globalisaatio ei ole uusi ilmiö. Uutta on se, että maantieteen ja informaatiovirtojen esteet ovat poistuneet siinä määrin, ettei niistä aiheutuva ”luonnollista” kilpailuetua juurikaan enää ole olemassa. Maailmanlaajuiset markkinat ovatkin läsnä kaikkialla lähes samanlaisina.

Adam Smith toteaisi varmaan, että nyt on kaikilla tilaisuus kasvattaa työnjakoon perustuvaa vaurautta juuri niin kuin markkinataloudessa pitääkin. Mistä siis niin monet ovat huolissaan?

Huolet ovat erilaisia. Kehitysmaat ovat huolissaan siitä, että heille nyt avautuvaa kustannuskilpailuetua yritetään rajoittaa. Tai että heidän oikeutensa määritellä itse yhteiskuntapolitiikkansa painopisteet puututaan epädemokraattisesti. Esimerkiksi se, missä määrin pitäisi edistää kollektiivista neuvottelu-oikeutta tai torjua lapsityötä näyttää selvästi kuuluvan tällaisiin itse-määräämiskysymyksiin. Kehitysmaat ovat myös havainneet, että vaurauden lisääntyminen on hyvin epätasaista sekä alueellisesti että väestörakenteen näkökulmasta. Luvattu kasvukaan ei kaikkialla näytä toteutuvan. Viimeisimmät kymmenen vuotta ovat olleet suhteellisen kehoja, vaikka globalisaatio on edennyt vauhdilla.

Kehittyneissä teollisuusvaltioissa kannetaan huolta kasvun taittumisesta ja siitä, että työvoimavaltainen tuotanto siirtyy kehitysmaihin. Kun matalan tuottavuuden alojen kilpailukyky perustuu mataliin työvoimakustannuksiin eivätkä etäisyydet enää aiheuta entisenlaisia kustannuspuskureita, siirtyy työ sinne, missä työvoimakustannukset ovat halvimmat. Suomi kuuluu ilmiselvästi maihin, jotka ovat hyötynneet kehityksestä. Mutta huolet ovat näköpiirissä meilläkin. Kehittyneimmissäkään maissa ei vielä ole saavutettu sellaista vaurauden astetta, että sen varassa voitaisiin ylläpitää kaikki ne työpaikat, jotka teoriassa voisivat siirtyä halpojen työvoimakustannusten maihin. Veropohja uhkaa heiketä ja samalla kansallisvaltioiden kyky ylläpitää hyvinvointia murentuu.

Lisääntyvä vauraus jakaantuu epätasaisesti

Käynnissä näyttää olevan uusjako, jossa lisääntyvä vauraus jaetaan entistä epätasaisemmin ja joissa valtioiden mahdollisuudet vaikuttaa tulonjakoon kaventumistaan kaventuvat. Tämä periaate koskee yhtä hyvin vauraita kuin köyhiäkin valtioita. Valtiot altistuvat investointikilpailulle, jossa valttikorttina eivät tyypillisesti ole esim. järjestäytymisvapaus, kollektiiviset neuvottelu-oikeudet tai säännellyt työolot. Tästä voisi pahimmillaan seurata, että köyhyyden ja turvattomuuden määrä maailmassa jopa lisääntyisi. Tilastot eivät onneksi kaikin osin tue tätä kauhuskenaariota. Vauraus on

kokonaisuus huomioon ottaen lisääntynyt. Mutta esimerkiksi eteläinen Afrikka on jatkanut köyhyytymistään. Latinalaisen Amerikan alueelta löytyy samanlaisia esimerkkejä.

Kansainvälisen työjärjestö (ILO) perustuu ajatuksen, jonka mukaan kansakuntien ei tulisi kilpailla keskenään työolojen eroilla – tai oikeammin niihin perustuvien kustannusten eroilla. Työvoimaa ei ylimalkaan työjärjestön peruslähtökohtien mukaan tulisi käsitellä vaihdon välineenä kuten mitä tahansa hyödykettä. Sopimalla työvoiman käyttöä koskevista pelisäännöistä ajateltiin päästävän eroon tällaisesta epäreilusta kilpailusta.

Reilujen työolojen kilpailulle enemmän tukea

Ajatus ”reilujen työolojen” kilpailusta toimii tietenkin vain niin kauan kuin sen suuntaista universaalista pyrkimystä on olemassa. Kansainvälisen työjärjestön sopimusten ratifiointia on viime vuosikymmenen aikana kuitenkin ollut pikemminkin laskusuunnassa. Yhä useammin meilläkin kuulee tässä yhteydessä kysyttävän, mitä hyötyä meille mahdollisesta ratifioinnista olisi. Mitä useammassa maassa tämä kysymys esitetään, sen heikommassa kantimissa globalisaation hallinta luonnollisesti on.

Kaupan ja työolojen yhteys on tietysti aina olemassa, haluttiin tai ei. Viime vuosina ei ole erityisemmin haluttu. EUn linjana on kuitenkin ollut suosia kauppaeduin niitä maita, joilla on pyrkimystä työolojensa kehittämiseen. Suomi on ollut silmin nähden varovainen kannanotoissaan. Kehitysmaat ovat olleet erityisen huolissaan siitä, että kauppaan liitettäisiin ehtoja, joilla sanktioitaisiin huonojen työolojen maita. Tätä pidetään – ja varmasti osin oikeutetusti – protektionismina, jota tulisi kaikin keinoin välttää, jos halutaan auttaa kehitysmaita. Kehitysmaiden kannalta selvästi suurempi ongelma on kuitenkin maataloustuotteiden kauppa. Teollisuusmaat ovat pitäneet tiukasti kiinni maataloustuotannon tukijärjestelmistään ja tätä kautta tehokkaasti rajoittaneet kehitysmaiden mahdollisuuksia rakentaa talouttaan maataloustuotteiden varaan. Kysymys on luonnollisesti niin vaikea, että sitä tuskin edes uskalletaan tuoda esille. Tosiasia kuitenkin on, että maataloustuotteiden kaupan epäsäännöllisyydet ovat ristiriidassa terveen globalisaatiokehityksen kanssa ja heikentävät samalla sen ”tulostenustetta”.

WTO on johdonmukaisesti kiistänyt vastuunsa työoloista. Sekä WTO:n että ILO:n päättävät elimet ovat todenneet, että työolojen kehittäminen kuuluu ILO:n tehtäviin. Aika näyttää, onko työnjako lopulta näin selvä. Keskustelut ovat koko ajan vahvistaneet sitä käsitystä, ettei ILO yksinään toimijana voi riittävästi vaikuttaa työoloihin tai niitä määrääviin globalisaation oluttuvuuksiin. Se

tarvitsee keskustelukumppaniksi WTOta, Maailmanpankkia ja IMF:a. Pääjohtaja **Juan Somavia** onkin onnistunut selkeästi lisäämään yhteistyötä näihin suuntiin.

Globalisaation tulokset sosiaalisesti tärkeisiin kohteisiin

On aivan selvää että maailmanlaajuisen talouden pelisäännöt ovat puutteellisia. Kokemukset osoittavat, ettei globalisaation käyttövoimiin sisälly sellaisia ohjausmekanismeja, jotka suuntaisivat sen tuloksia sosiaalisesti tärkeisiin kohteisiin. Nämä asiat jäävät hoidettavaksi kansallisella tasolla, jolta monessa tapauksessa puuttuu tähän vaadittavia resursseja. Näyttää ilmeiseltä, että näiden ongelmien ratkaisemiseksi tarvitaan multilateralismin vahvistamista ja yhteisiä toimintamalleja. Köyhyyden vähentäminen on tässä ponnistuksessa aivan keskeisellä sijalla. Köyhyys rajaa politiikkaa kohteisiin, joilla sosiaaliset tai ihmisoikeuteen liittyvät näkökohdat eivät paina kovin paljon. Se johtopäätös, että ensin pitää vaurastua ja vasta sitten on varaa perustavanlaatuisiin oikeuksiin saattaa kuitenkin osoittautua kaltevan pinnan rakennuspuuksi. On varsin todennäköistä, että kansalaisyhteisöjä ja hyvä hallinto tarvitaan myös tasapuolisen ”kansalaisvarallisuuden” kehittämiseksi. Köyhän kunnia on usein ainoa kestävä tie pois köyhyydestä.

Kansainvälinen työjärjestö on pyrkinyt aktiivisesti korjaamaan maailmanlaajuisen markkinatalouden aiheuttamaa ”sosiaalista vääristymää”. Työtä on lähes kymmenen vuoden ajan tehty erityisessä työryhmässä, johon käytännössä kaikki järjestön hallintoneuvostossa kulloinkin edustettuna olevat maat ovat osallistuneet. Tuloksia on kehuttu mutta tosiasiasia ne ovat olleet verrattain laihoja. Näkemuserot ovat olleet varsin suuria ja tulokset lähinnä siinä, että keskusteluyhteys on onnistuttu säilyttämään. Tämä on taustana sille, että ILO:n pääjohtaja Juan Somavia ryhtyi aivan erityiseen ponnistukseen saattaakseen työn tuloksekkaammalle uralle.

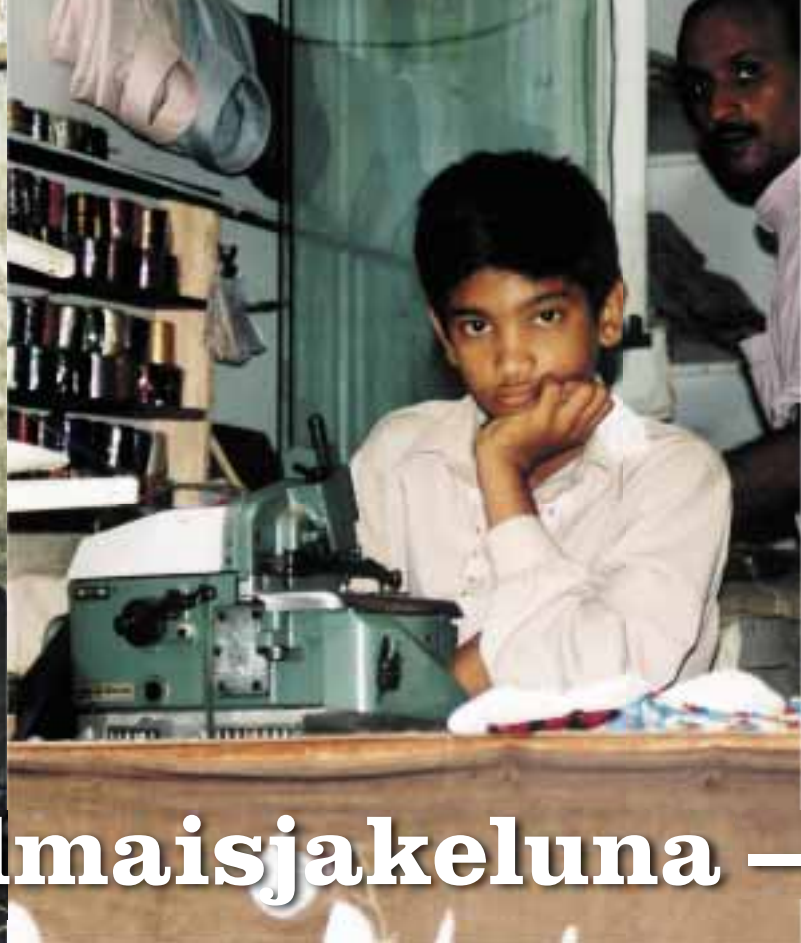
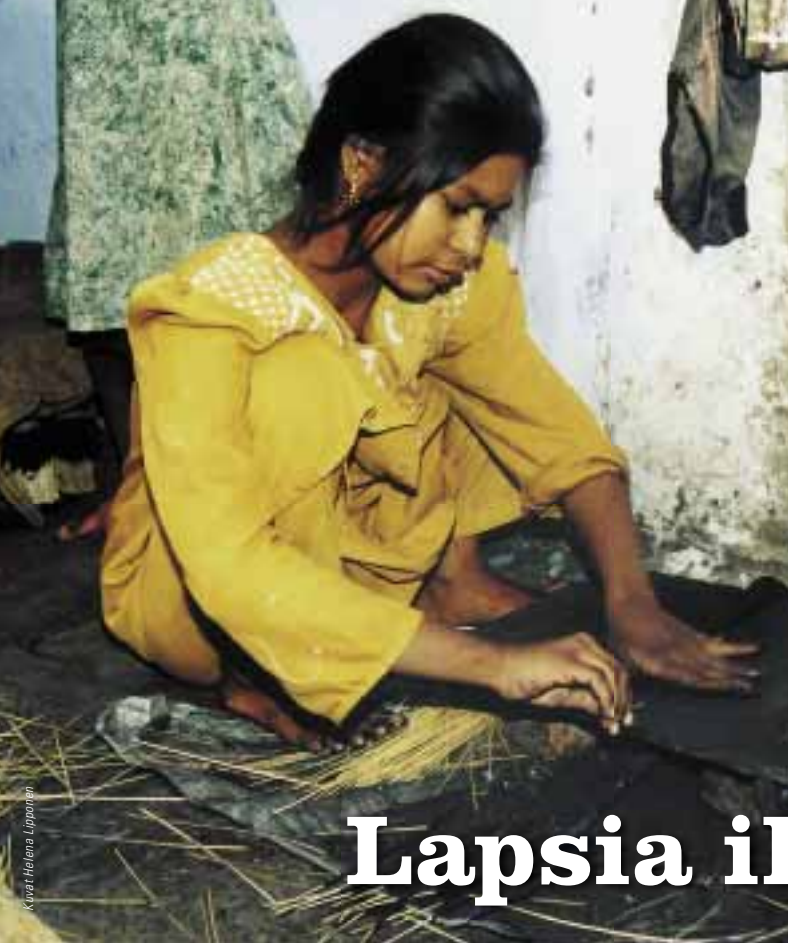
Lähes kaksi vuotta sitten perustettu globalisaation sosiaalista oluttuvuutta selvittävä ”Maailman Komissio” on monella tapaa historiallinen tapaus. Ensinnäkin Tasavallan presidentti **Tarja Halonen** toimii komission puheenjohtajana yhdessä Tansanian presidentti **Benjamin Mkapan** kanssa. Komission tehtävänä on hahmottaa globalisaation tosiasioita ja hakea niitä keinoja, joilla maailmanlaajuisen talouden hyödyt voitaisiin saattaa mahdollisimman monen ihmisen ulottuville. Työ on valmistumassa ja komission ehdotuksiin kohdistuu luonnollisesti suuria odotuksia.

Matti Salmenperä

Kirjoittaja työskentelee työympäristöjohtajana työministeriössä ja toimii Suomen ILO-neuvottelukunnan puheenjohtajana

hallintoa kaikkialla

Lapsia ilmaisjakeluna –

Lapsityövoiman käyttö on oire epätasa-arvoisesta ja epädemokraattisesta yhteiskunnasta. Se kertoo rajoittamattomasta taloudellisesta kilpailusta, kasvun ja voiton tavoittelusta hinnalla millä hyvänsä.

Lapsityövoima on rakenteellinen osa monia kansantalouksia. Sitä käytetään virallisella ja epävirallisella sektorilla.

Samalla se ylläpitää köyhyyttä ja murentaa hyvinvointiamme.

Melko tarkalleen 170 vuotta sitten, vuonna 1833, Iso-Britanniassa kiellettiin alle 9-vuotiaiden käyttäminen työvoimana. Mutta jo vuonna 1396 Venetsiassa oli rajoitettu alle 13-vuotiaiden lasten työntekoa. Ensimmäinen kansainvälinen lapsityövoimakampanja lanseerattiin vuonna 1866 ja ensimmäisen sopimuksen allekirjoittivat ILO:n jäsenmaat vuonna 1919.

YK:n ihmisoikeuksien julistusta vuodelta 1948 ja Lapsen oikeuksien julistusta vuodelta 1959 seurasi vuonna 1973 tehty YK:n Lapsen oikeuksien sopimus. Se on maailman eniten ratifioitu kansainvälinen sopimus, sen on ratifioinut 191 valtiota. Uusimpia kansainvälisiä lapsityövoimasopimuksia ovat myös ILO:n minimi-ikänsopimus vuodelta 1973 ja tuoreimpana pahimmat lapsityövoiman muodot kieltävä sopimus vuodelta 1999. Minimii-ikänsopimuksen (nro 138) on ratifioinut 124 maata ja pahimmat muodot kieltävän sopimuksen (nro 182) 136 maata.

Mitä nuo sopimukset sitten kieltävät kun maailmassa on ILO:n mukaan yhä ainakin 246 miljoonaa lapsityöläistä? Heistä 186 miljoonaa on alle 15-vuotiaita ja 73 miljoonaa alle 9-vuotiaita.

Lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsille annettiin ihmisoikeudet. Sopimuksen mukaan lapsen etu on aina asetettava etusijalle ja lapsilla on oikeus

yhteiskunnan voimavaroihin, suojeleluun, hyvinvointiin ja päätöksentekoon osallistumiseen.

ILO:n sopimuksissa määritellään ne puitteet, joissa alaikäiset voivat tai eivät voi tehdä työtä. Yleisesti on sovittu, että alin työnteokoikä on 15 vuotta.

Lapsityövoima tekee kiellettyä työtä

Osa työtä tekevistä lapsista tekeekin jollain tavalla hyväksyttävää ja kevyttä työtä, mutta suurin osa työtä tekevistä lapsista tekee työtä, joka on noilla edellä mainituilla sopimuksilla kiellettyä. He ovat lapsityöläisiä, ja he ovat **lapsityövoimaa**. Lapsityövoimaan kuuluu siis lapsi joka on alle 15-vuotias ja tekee työtä, joka on kansainvälisin sopimuksin kielletty.

Suurin osa maailman lapsityöläisistä on Aasiassa, jopa 60 prosenttia. Prosentuaalinen osuus on suurin Saharan eteläpuolisessa Afrikassa, missä 29 prosenttia 5–14-vuotiaista tekee työtä. Pohjois-Afrikan arabimaissa ja Lähi-idässä 15 prosenttia lapsista on työssä. Teollisuusmaissakin on 2,5 miljoonaa alle 15-vuotiaista työntekijää.

Lapset tekevät samoja töitä kuin aikuisetkin. Miljoonien lasten tärkeimmät kehitysvuodet kuluvat tehtaissa, kaivoksissa, pelloilla, merellä, vieraisissa kodeissa, kauppoissa, toreilla, verstaissa, ompelimoissa, kaatopaikoilla, bensa-asemilla, kaduilla ja bordelleissa. Lapset ovat tarjoilijoita, puuvillanpoimijoita, kotiapulaisia, timantinhiojia, koruompelijoita, karjapaimenia, matonkutojia ja lähettejä. Kaikilla heillä on kuitenkin unelma jostakin muusta: Isoina he haluaisivat olla opettajia, lääkäreitä ja asianajajia. Unen puute, huono ruoka, heikko valaistus, kuumuus, melu, myrkyt ja pöly vievät kuitenkin heidän voimansa ja tuhoa-

Lentäviä mattoja – tottakai

Suomeen tuodaan käsinsolmittuja mattoja Intiasta, Kiinasta, Iranista, Pakistanista ja Nepalista. Todennäköisesti joka toinen pakistanilainen matto on yhä lasten solmima, arvioi Ehsan Ullah Khan, joka on vapauttanut satoja lapsia velkaorjuudesta mattokutomoiosta ja tiilitehtaista.

Velkatyö on lasten riiston armottomimpia muotoja. Nepalilainen Saida kutoo mattoja maksaakseen isoisänsä 30-vuotiaana ottamaa lainaa. Ja velka vain kasvaa jokaisesta Saidan tekemästä virheestä tai karkaamisyrityksestä.

Kun 12-vuotias Ahmed aloitti työt, velka oli 500 rupiaa ja nyt se on jo 12 000 rupiaa. Ahmed

solmii mattoja hämärässä huoneessa aamusta iltaan loppuikänsä. Vuosia ei kenties olekaan enää paljon jäljellä, sillä on arvioitu, että puolet matonkutojalapsista kuolee alle 12-vuotiaina.

Raportit kertovat kuinka leikki-ikäiset tekevät leluja toisella puolella maailmaa eläville ikätovereilleen.

Olen kuullut kertomuksen myös mosambikilaisesta Josesta. Sissit antoivat hänelle asean ja käskivät hänen ampua isänsä. Ensin hän kieltäytyi, ja sissit alkoivat leikata hänen sormiaan poikki. Neljä sormea menetettyään hän ampui isänsä. Sitten hän liittyi sissijoukkoon.

– kiitos ei

vat heidän terveytensä, ja ennen pitkää unelmat siirtyvät seuraavaan sukupolveen.

Lapsityövoimaan kuuluu lapsi joka

- on 5–11-vuotias ja tekee työtä
- on 12–14-vuotias ja tekee työtä enemmän kuin 14 tuntia viikossa
- on 15–17-vuotias ja tekee vaaralliseksi luokiteltua työtä

Lapsityövoiman määrä

Huolestuttavaa on, että vain kymmenesosa työtä tekevästä lapsista tekee hyväksyttävää, kevyttä työtä, joka ei ole vaaraksi terveydelle ja kehitykselle. Suurin osa tekee siis kiellettyä työtä, ja vielä hälyttävämpää on, että 110 miljoonaa näistä kiellettyä työtä tekevästä on alle 12-vuotiaita!

Ikäryhmä	Työtä tekeviä	Lapsityövoimaa	Vaarallisissa töissä
5–11	109,7	109,7	60,5
12–14	101,1	76,6	50,8
Yhteensä	210,8	186,3	111,3
15–17	140,9	59,2	59,2
Yhteensä	351,7	245,5	170,5

(Lähde ILO/IPEC)

Lapsityövoiman pahimmat muodot

Pahimmat lapsityövoiman muodot kieltävän sopimuksen piiriin kuuluvat pakkotyö, velkaorjuus, sotajoukot, prostituutio, pornografia, huu-

mekauppa ja muut laittomat työt. 8,4 miljoonaa lasta on joutunut näille aloille.

Lapsikaupan pariin lukeutuu noin 1,2 miljoonaa lasta. Heidät kaupataan maiden rajojen yli työvoimaksi maataloilta, taskuvarkailta, huumekuriireiksi, seksiorjiksi ja kotiapulaisiksi.

Lapsikauppa	1,2
Pakkotyö ja velkaorjuus	5,7
Aseelliset konfliktit	0,3
Prostituutio ja pornografia	1,8
Huumekauppa ja muut laittomat	0,6
Yhteensä	8,4
Vaaralliset työt	170,5
Yhteensä	178,9

(Lähde ILO/IPEC)

Lapsityövoiman käyttö ei johdu työvoimapulasta

Eikö lapsityövoiman kieltäminen johda vain pahempaan tilanteeseen kun lapsen ansiot jäävät saamatta? Asia on monimutkainen, mutta siihen on helppo ottaa selvä kanta: Kaikilla lapsilla on oikeus lapsuuteen ja koulutukseen. Lapsityövoiman käyttö ei ole tarpeellista. Lasten työnteke vain ylläpitää köyhyyksierrettä. Tosiasiassa lasten palkkatulot ovat yleensä niin pienet, ettei niillä ole perheen toimeentulon kannalta ratkaisevaa merkitystä. Jos yksikin perheen aikuinen saisi töitä ja säällisen palkan, perhe eläisi paljon paremmin. Mutta lapsityöläisten vanhemmat ovat usein työttömiä tai alipalkkattuja ja hyväksikäytettyjä. Yritykset, jotka palkkaavat lapsityövoimaa tekevät sen puolestaan siksi että lapset ovat halvempia työntekijöitä kuin aikuiset.

☛ Suurin osa maailman lapsityöläisistä on Aasiassa, jopa 60 prosenttia.

Lapsityövoima oli aikoinaan sallittua ja hyväksyttyä myös Suomessa ja suomalaissa tehtaissa. Joka neljäs tekstiilityöläinen oli alle 15-vuotias 1870-luvun Suomessa. Mutta ellei lapsityövoimaa olisi kielletty, miten makaisi tämä maa tänään? Millä tasolla olisi meidän teollisuutemme ja teknologinen kehityksemme, jos alle puolet suomalaisista osaisi lukea ja kirjoittaa nimensä?

Peruskoulun käyneiden osuus on Aasian kehittyneissä maissa tätä nykyä yli 90 prosenttia ikäluokasta. Kun sitä verrataan Aasian vähemmän kehittyneisiin maihin (Pakistan 46%, Intia 76%, Bhutan 53%, Myanmar 68%, Nepal 66%) tai Saharan eteläpuolisiin Afrikan maihin (Niger 30%, Ghana 50%, Eritrea 40%, Tsad 39%, Nigeria 56%, Mosambik 50%), voidaan nähdä yhteiskehityksen ja koulutuksen välillä. Maanosista vähiten lapsityövoimaa on Latinalaisessa Amerikassa, missä koulunkäyntiprosentit liikkuvat 89:n (Chile) ja 100 prosentin (Peru) välillä. Liian usein koulunkäynti jää kesken, mutta alkuunkaan ei päästä, jos poliittinen tahto puuttuu ja opetustoimen budjetit ovat täysin alimitoitettuja.

Lapsityövoima ei ole osa kehitysprosessia. Todellinen kehitys voi alkaa vasta sitten kun lapset käyvät koulua ja aikuiset ovat työssä. Tavoitteena pitää olla vanhempien työllistäminen, jotta he pystyvät palkallaan elättämään lapsensa sekä yhteiskunnan verotulojen varmistaminen, jotta se voi tarjota jokaiselle lapselle ilmaisen koulutuksen.

Helena Lipponen

Kirjoittaja toimii talouspäällikkönä Suomen Ammatti-
liittojen solidaarisuuskeskuksessa SASK:ssa

Laajempaa ja monipuolisempaa keskustelua kansalaisten maailmannäyttämöllä

Suomen YK-liitto koordinoi uutta globaaliin yhteistyöhön tähtäävää kansalaisyhteiskuntahanketta.

Viimeisten vuosien aikana on käynyt yhä selvemmäksi se, että globalisaatio vaikuttaa kaikkiin maailman maihin, mutta ei samalla tavoin jakamalla hyvää tasaisesti. Ilmiön monimutkaisuus ja erityisesti sen osatekijöiden väliset kytkökset ja riippuvuussuhteet asettavat suuria haasteita kansallisille ja kansainväliselle politiikalle ja niiden käytännön toimeenpanolle.

Kehitys, kauppa, rahoitusjärjestelmät ja teknologia on tavallisesti rajattu vain jollekin tietylle kansallisen tason ministeriölle, YK:n alaiselle järjestölle tai kansainvälisten organisaatioiden yksiköille. Usein kansalaisyhteiskunnan ja sosiaalisten liikkeiden tehtäväksi on jäänyt haukkuvan vahtikoiran osa.

Ajattele ja toimi paikallisesti ja globaalisti

Suomalaiset järjestöt ovat hyvin kansainvälisiä joukkoa. Kontaktit ulottuvat laajalle ympäri maailmaa. Puhtaasti kehitysyhteistyötä tekevien järjestöjen lisäksi suurimmalla osalla suomalaisista järjestöistä on yhteydet maailmalle omien kansainvälisten katto-organisaatioidensa kautta. Järjestöt lähettävät edustajansa alan kansainväliisiin tilaisuuksiin tai ovat suurella joukolla mukana massatapahtumissa. Joillakin järjestöillä on myös konsultatiivinen asema YK:ssa. Globaalia toimintaa, joka jättää jälkensä enemmän taikka vähemmän myös kansalliseen työhön.

Globaalikeskustelu on kansalaisyhteiskunnan piirissä Suomessa ja maailmalla kuitenkin osin hyvin hajanaista ja resurssien puutteesta monesti vain omaan toiminta-alaan keskittyvää. Äänitorvea käyttävät asialle jo vihkiytyneet samalla

Aktiivinen kansalaistoiminta kampanjoineen ja tapahtumineen on keskeinen osa uutta Kansalaisten maailmannäyttämöä.

Kansalaisten maailmannäyttämö – Citizens' Global Platform on

- Kaikille globaalikysymyksistä kiinnostuneille avoin
- Sektorien välistä yhteistyötä ja globaalikeskustelua monipuolistava
- Kansalaisyhteiskunnan hyviä käytäntöjä hyödyntävä ja uusia ongelmanratkaisuja mahdollistava
- Osallistumista kansainväliseen politiikkaan tukeva
- Kolme teemaryhmää. Tapaamiset alkavat tammikuussa 2004

Mitä tapahtuu maailmalla? Kansalaisyhteiskunnan toimintakalenteri Internetissä www.ykliitto.fi/maailma

kun suuri joukko toimijoita jää keskustelun ulkopuolelle. Yhteisötoimijoiden ongelmaksi on usein osoittautunut se, että hyvälle työlle ei ole löytynyt vaikuttamisen kanavia sen enempiä kansallisessa kuin kansainvälisessä päätöksenteossa.

Uusi kansalaisyhteiskuntahanke ”**Kansalaisten maailmannäyttämö – Citizens' Global Platform**” tuo yhteen suomalaisia ja Etelän kansalaisyhteiskunnan toimijoita keskustelemaan ja löytämään ratkaisuja maailmaa jakavan epäoikeudenmukaisen kehityssuunnan muuttamiseksi. Hanke liittyy Suomen ja Tansanian ulkoministeriöiden aloitteesta syntyneeseen **Helsinki-prosessiin**, joka pyrkii maailmanlaajuisella yhteistoiminnalla vahvistamaan demokratiaa ja edistämään avoimuutta ja oikeudenmukaisuutta Etelän ja Pohjoisen välillä. Helsinki-prosessi huipentuu vuonna 2005 Helsingissä järjestettävään konferenssiin.

Kansalaisten maailmannäyttämön tarkoituksena on luoda uusi yhteinen tila, jossa kansalaisyhteiskunnan piirissä jo käynnissä oleva sektorioitunut globaalikeskustelu voi kohdata, sitä kautta löytää uusia toimintamalleja ja monipuolistaa järjestöjen sisäistä aiheeseen liittyvää keskustelua. Hankkeen avulla halutaan uusia toimijoita mukaan keskusteluun.

Hanke vahvistaa suomalaisen järjestökentän ja Etelän olemassa olevaa yhteistyötä tarjoamalla väylän yhteisten huolenaiheiden ja ratkaisumallien saattamiseksi kansalliseen ja kansainväliseen päätöksentekoon erityisesti Helsinki-prosessin kautta. Aktiivinen kansalaistoiminta kampanjoinen ja tapahtumineen Suomessa ja maailmalla mm. Maailman sosiaalifoorumissa on keskeinen osa uutta Kansalaisten maailmannäyttämöä, joka välittää myös niiden sanomaa eteenpäin suomalaisen ja Etelän kansalaisyhteiskunnan ja viranomaisten piirissä.

Toimintaa ryhmissä

Kansalaisten maailmannäyttämön työ jakautuu kolmeen avoimeen teemaryhmään, jotka nou-

dattelevat ulkoministeriön Helsinki-prosessin teemaryhmien rakennetta ja tuovat kansalaisyhteiskunnan näkemystä kansainväliseen päätöksentekoon.

1. Uusia näkökulmia globaaliongelmien ratkaisemiseksi (*New Approaches to Global Problem Solving*), jonka tarkoituksena on tuoda yhteen kansalaisyhteiskunnan hyviä käytäntöjä ja ratkaisumekanismeja heikoimmassa asemassa olevien ihmisten osallistumisen mahdollistamiseksi ja vinoutuneiden rakenteiden purkamiseksi.
2. Globaali talousohjelma (*Global Economic Agenda*), joka tähtää maailman rahoitusjärjestelmän uudistamiseen ja kehitysrahoituksen vahvistamiseen tasa-arvoisen globalisaation luomiseksi. Kansalaisyhteiskunnan piirissä on tuettu mm. Tobinin veroa ja velkojen anteeksi antamista, joiden tulisi olla tärkeä osa uutta globaalia talousohjelmaa.
3. Inhimillinen turvallisuus (*Human Security*), jossa tarkastellaan globalisaation mukanaan tuomia uhkia ihmisten arjessa mm. naiskauppa, ihmiskuljetus, lapsiin kohdistunut väkivalta ja ympäristön turmeluminen. Inhimillisen turvallisuuden rakentaminen lähtee yksilötasolta, josta järjestöillä on hyvin vankka asiantuntemus ja kokemus.

Kaikille kansalaisyhteiskunnan toimijoille ja yksittäisille ihmisille avointa ”**Kansalaisten maailmannäyttämöä**” koordinoivat Suomen YK-liitto ja Kehitys yhteistyön palvelukeskus (KEPA). Hanke on saanut tukea ulkoasiainministeriöltä.

Eeva-Maria Vuorenmaa
suunnittelija
Suomen YK-liitto

Helsinki-prosessi

Suomen ja Tansanian hallitusten yhteistyöllä käynnistynyt Helsinki-prosessi tuo yhteen maiden hallituksia, kansainvälisiä järjestöjä, kansalaisyhteiskunnan sekä tutkimus- ja yritysmaailman edustajia. Yhteisenä tavoitteena on löytää uusia toimintamalleja demokratian ja oikeudenmukaisuuden lisäämiseksi kansainvälisissä suhteissa, ja tukea multilateralismia ja YK:n keskeistä roolia globaalissa hallinnossa. Helsinki-prosessi rakentaa mahdollisuuksia uudenlaisille kumppanuuksille Etelän ja Pohjoisen välillä. Prosessi huipentuu vuonna 2005 Helsingissä pidettävään konferenssiin.

Lisää Helsinki-prosessista:
www.helsinkiprocess.fi

Kiinnostuitko? Ota yhteyttä Suomen YK-liittoon/p. 09-1351 402 eeva-maria.vuorenmaa@ykliitto.fi

Katulapset kouluun Tacnassa

Toimihenkilöunioni ja sen julkaisu "PRO" toteuttivat tänä vuonna oman katulapsihankkeensa Etelä-Perussa, aivan Chilen rajalla sijaitsevassa Tacnan kaupungissa.

Projekti turvasi ammatillisen koulutuksen 30 katulapselle.

Tacnassa, kuten muissakin isoissa Perun kaupungeissa on satoja kadulla työskenteleviä lapsia erilaisissa tehtävissä. Osa yrittää myydä turisteille karamelleja tai postikortteja, osa pesee autojen ikkunoita liikennevaloissa, jotkut ovat töissä maatiloilla tai kaivoksissa ja toiset kengäkkiillottajina kaupunkien keskustoissa.

Monet lapsista ovat vanhempiensa hylkäämiä tai maaseudulta kaupunkiin lähetettyjä. Perun kaupungeissa on myös huomattavan paljon perheitä, jotka ovat lähteneet Andeilta kaupunkiin "Loistava polku" -sissijärjestön terroriapakoon. Näiden perheiden toimeentulo vaatii yleensä myös lasten työpanosta.

Arviot työssäkäyvien lasten määrästä Perussa vaihtelevat puolesta miljoonasta kahteen miljoonaan 6–14-vuotiaaseen.

Tacnassa kadulla työskenteleviä lapsia auttaa katolisen kirkon jesuiittajärjestö, jolla on kaupungissa mm. lapsikeskus, koulu ja suojakoti. Lapsikeskus tarjoaa alueen katulapsille ja muille työssäkäyville lapsille paikan ja mahdollisuuden peseytymiseen, ruokailuun, opiskeluun ja leikkeihin. Lapsikeskuksessa on myös oma terveyskes-

kus, jossa lapset ja heidän omaisensa saavat hoitoa symbolista korvausta vastaan. Lapsikeskus antaa myös oikeudellista neuvontaa perheille.

El Centro Cristo Rey Del Nino Trabajador on amerikkalaisen Jeff Thielmanin alunperin vuonna 1986 perustama keskus, jonka pyörittämiseen hän on myöhemmin hankkinut lahjoitusvaroja Yhdysvalloista. Lisäksi keskusta ovat rahoittaneet mm. espanjalaiset ja baskit.

Lapsikeskuksessa käy päivittäin pari sataa lasta, joista osa on orpoja, osa hylättyjä ja osa maaseudulta kaupunkiin toimeentulon ja parempien mahdollisuuksien perässä muuttaneita.

Vietettyään päivän lapsikeskuksessa lapset yleensä lähtevät illaksi töihin elantoa tienamaan.

Koulutus on ratkaisevaa

STTK:lainen Toimihenkilöunioni toteutti tänä vuonna oman katulapsihankkeen Tacnassa Suomen ammattiliittojen solidaarisuuskeskuksen SASK:n ja ulkoministeriön avustuksella. Kohteena oli lapsikeskuksen lasten koulutushanke. Vaikka lapsikeskuksella on jatkuva akuutti rahapula, ei Toimihenkilöunionin projektilla kuitenkaan tuettu keskuksen päivittäistä toimintaa.

☛ Kuusivuotias Daniel Gomez kauhoo innokkaasti lapsikeskuksen perusruokaa, eli riisiä ja papuja. Hän on nuorin kolmesta vanhempiensa hylkäämistä veljeksestä, jotka ovat päivisin jesuiittakirkon lapsikeskuksen hoivissa.

– Siihen kaivamme rahat jostain muualta, sanoi keskuksen johtaja ja isälahmo Veli Pedro vuosi sitten, kun TU:n edustajat kävivät sopimassa projektista.

Veli Pedron mukaan kaikkein tärkeintä on turvata lasten tulevaisuus pidemmällä aikavälillä ja ainoa tapa saada heidät pysyvästi pois kadulta on ammatillinen koulutus. – Jos jotain jää, niin etusijalla olisi lämmin vesi ja tietokoneyhteydet, arvioi Veli Pedro vuosi sitten.

Sattumoisin Tacnan kaupungissa on myös Ammatillisten Instituuttien SENATI-ketjuun kuuluva ammatillinen oppilaitos, joka antaa korkeata-

Kuvat Pekka Kaipainen

☛ **Katulapsille tarkoitetussa keskuksessa (Centro Cristo Ray del Niño Trabajador) lapset voivat leikkiä, peseytyä, saada peruskoulutusta ja terveydenhoitoa. Iltaisin he yleensä lähtevät kadulle töihin.**

☛ **PRO-lehden lukijamatkalaisille järjestettiin lapsikeskuksessa lämmin kiitosjuhla, jossa lapset ja heidän vanhempansa esittivät mm. perinteisiä tansseja.**

☛ **TU:n avustusprojektissa hankittiin SENATI ammattikoululle opetusvälineitä, kuten hitsauslaitteita.**

soista koulutusta auton asentaja-, tietojenkäsittely-, mekaniikka-, tekstiilityö- ja sähkömekaniikkalinjoilla. Koulutuksen hinta on kuitenkin noin 40 dollaria viikossa, eikä siihen ole köyhillä perheillä mitään mahdollisuuksia.

SENATI yrittää pitää omat koulutustilansa ja opetusvälineensä ajan tasalla, eikä vakituisten lahjoittajien tuki aina riitä siihen. Kouluja ylläpidetään valtion ja työnantajien sekä muiden lahjoittajien yhteistyöllä.

Toimihenkilöunionin projektissa sovittiin kahden avunsaajan yhdistämisestä; ammattikoululle hankittaisiin uudenaikaisia työskentelyvälineitä ja lapsikeskus saisi oikeuden lähettää 30 opilasta ilmaiseen ammatilliseen koulutukseen.

Tarvikkeet hankittu

Koska kyseessä oli paitsi Toimihenkilöunionin, myös sen lehden ja lukijoiden oma avustuskohde, järjestettiin marraskuussa omakustanteinen lukijamatka Peruun. Yksi matkan kohteista oli Tacnan kaupunki ja lapsityökeskus sekä ammattikoulu SENATI.

Matkalaiset otettiin juhlien vastaan molemmissa kohteissa ja hankitut koneet ja laitteet esitel-

tiin perinpohjaisesti. Erityistä iloa lapsille tuotti aurinkopaneelilla lämpiävä suihkuvesi, joka oli saatu hankittua sekä lapsikeskukseen että suojakodille.

Ammattikoulussa uudet hitsauslaitteet ja opetuskäyttöön tarkoitetut autot olivat jo kovassa käytössä ja osa lapsikeskuksen lapsista aloittanut oman opintimensä.

Materiaalisten hankintojen lisäksi ammattikoulun kanssa on sovittu, että sen viralliseen opetusohjelmaan sisältyy jatkossa luentosarja työntekijöiden perusoikeuksista.

Pekka Kaipainen

Kirjoittaja on Toimihenkilöunionin julkaisujen päätoimittaja

Lapsityö Latinalaisessa Amerikassa

Kansainvälisen työjärjestön ILO:n lapsityövoiman vastainen ohjelma IPEC taistelee lapsityötä vastaan eri puolilla maailmaa. IPEC on kerännyt tietoja työssä käyvien lasten määrästä ja olosuhteista.

Kaikkiaan maailmassa arvioidaan olevan noin 250 miljoonaa työssä käyvää lasta, eli noin 16 prosenttia maailman lapsista. Heistä 186 miljoonaa on alle 15 -vuotiaita ja 170 miljoonaa toimii erityisen vaarallisissa tehtävissä.

Noin 8 miljoonan lapsen arvioidaan työskentelevän orjuutta vastaavissa olosuhteissa esimerkiksi seksiteollisuudessa, kaivoksissa ja kotitalouksissa.

Latinalaisessa Amerikassa korkeimmat lapsityöläisten (6–14-vuotiaat) prosenttiluvut löytyvät Ecuadorista (30,23 %), Guatemalasta (23,84 %) ja Brasiliasta (20,47 %). Perussa luku on 16,25 %.

Myös Latinalaisessa Amerikassa lapset työskentelevät usein hengenvaarallisissa tehtävissä. Andeilla lapset kaivavat kultaa käsityökaluilla pölyisissä kuiluissa, käsittelevät räjähteitä ja erottelevat kultaa elohopealla ilman mitään suojavarusteita. Guatemalassa ja El Salvadorissa lapsia työskentelee ilotulite- ja räjähdysainetehtäissa. Argentiinassa, Boliviassa, Brasiliassa, Kolumbiassa, Ecuadorissa ja Perussa he toimivat tiilitehtäissa erittäin raskaissa tehtävissä. Pelkästään Haitilla työskentelee noin 250 000 lasta kotiapulaisina.

Yksi laajimmista ongelmista on lasten seksuaalinen hyväksikäyttö, prostituutio ja pornoiteollisuus. Ongelma on tuttu koko Latinalaisen Amerikan alueella, mutta erityisen vaikea se on IPEC:n mukaan Brasiliassa, Kolumbiassa, Costa Ricassa, Nicaraguassa, Paraguayssa, Dominikaaneissa ja Venezuelassa.

PK

Harmaa talous Suomessa ja EU:ssa — nykypäivän orjuuttako?

Harmaa talous on lisääntynyt Suomessa vuosien saatossa ja rajojen avautuessa EU:n myötä. Valtio on huolissaan verotulojen kertymisestä ja elinkeinoelämä on alkanut reagoida tilanteeseen yhä tiukemmin.

Harmaan talouden kuvioihin perehdyttäessä on huomioitava myös työntekijöiden näkökulma. Pimeä työnteko johtaa pitkällä aikavälillä sosiaalietuuksien heikkenemiseen, vaikka palkan vastaanottaminen veroja maksamatta saattaisi ensihätään tuntuakin voitolta.

Ulkomaisten työvoiman lisääntyessä on rekisteröity myös ilman työ lupaa työskentelevien kasvava määrä. Tähän ryhmään kuuluu laittomasti maahan tuotu työvoima, jota työnantajat saattavat käyttää sumeilematta hyväkseen. Suomessa luvaton ulkomaista työvoimaa lienee useita tuhansia, arvelee Viranomaisyhteistyön kehittämisprojektista vastaava valtiovarainministeriön projektipäällikkö **Markku Hirvonen**.

Viranomaisyhteistyön kehittämisprojektin laatimassa tilannekatsauksessa määritellään harmaan talouden raamit. Vuonna 2002 keväällä ilmestyneen raportin mukaan harmaalla taloudella tarkoitetaan sinänsä laillista toimintaa, joka tapahtuu viranomaisilta salassa tai jonka tuottama tulo salataan toiminnasta menevien verojen ja maksujen välttämiseksi. Tätä voidaan kutsua harmaan talouden fiskaaliseksi määritelmäksi. Talousrikollisuudella tarkoitetaan yleisemmin yrityksen tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tapahtuvia taloudelliseen hyötyyn tähtääviä rangaistavia tekoja. Harmaasta taloudesta kannattaa lisäksi käsitteenä erottaa laiton talous, jolla tarkoitetaan jo lähtökohdiltaan rikollisen toiminnan tuottamaa taloudellista lisäarvoa.

Kansainvälisesti harmaan talouden määrää on pyritty mittaamaan muun muassa käytössä olevan setelistön määrään, energian kulu tukseen, verotarkastuksissa löydettyihin laiminlyönteihin ja haastattelututkimuksiin perustuvilla tutkimusmenetelmillä. Suomessa harmaan talouden määrää on pyritty arvioimaan lähinnä työajan käytön ja työaikojen vertailulla.

Harmaan talouden kokonaismääräksi Suomessa Viranomaisyhteistyön kehittämisprojektista vastaava valtiovarainministeriön projektipäällikkö Markku Hirvonen arvioi viisi miljardia euroa vuodessa. Siitä ehkä puolet on pääomakeinottelun aikaansaamaa. Yhteiskunnalle tuosta määrästä aiheutuvat suoranaiset veromenetykset ovat vuositasolla 2–2,5 miljardia euroa. Suomessa harmaan talouden määrää koskevat laskelmat vastaavat useiden kymmenien tuhansien ihmisten työpanosta.

EU-maissa luvut ovat todennäköisesti paljon suurempia. Esimerkiksi Saksaan Itä-Euroopasta ja Turkista tuleva laiton työvoima on todella ison luokan ongelma. Selvityksen mukaan EU:n jäsenmaat voidaan ryhmitellä pimeän työn määrän mukaan siten, että ylempään kastiin kuuluvat Skandinavian maat sekä Irlanti, Itävalta ja Alankomaat. Näissä maissa pimeän talouden suuruudeksi arvioidaan 5 prosenttia bruttokansantuotteesta. Toisessa ääripäässä ovat Italia ja Kreikka, joissa luku ylittää 20 prosenttia. Belgia ja Espanja seuraavat tiiviisti perässä ja sitten tulevat Iso-Britannia, Saksa ja Ranska, jotka sijoittuvat tilastokeskivaiheille.

Perinteiset pimeät markkinat keskittyvät rakennus- ja telakka-alalle

Rakennusala on perinteisesti harmaan talouden keskeinen toimiala. Pimeää urakointia esiintyy pientalojen ja vapaa-ajan asuntojen uudisrakennuksissa sekä kotitalouksien teettämässä korjaustöissä. Työryhmän tuottamasta tilannekatsauksesta selviää, että merkittävin osa harmaasta taloudesta sijoittuu kuitenkin suurten rakennustyömaiden aliorakkeittuihin.

Työvoiman värväys ja kuljettaminen Suomeen Baltiasta tai Baltian kautta entisen Neuvostoliiton alueelta; Venäjältä, Ukrainasta ja Valkovenäjältä on lisääntynyt huomattavasti. Rakennusalalla ulkomaista työvoimaa palkkaavat ovat pääsääntöisesti suomalaisia aliorakkoitsijoita. Siivous- ja telakka-alalla ulkomaalaisen työvoiman ja ulkomaalaisten aliorakkoitsijoiden osuus näyttää myöskin lisääntyneen. Luvaton työvoimaa käytetään lisäksi maatalouden tehtävissä, muun muassa mansikanpönnössä. Myös liike-elämän palveluissa, koulutustoiminnassa sekä parturi- ja kampaamotoiminnassa esiintyy harmaata taloutta.

Rakennusalalla vilppi tapahtuu pääosin ketjun alapäässä, ei niinkään tilaajan tai pääurakoitsijan vaan aliorakkoitsijoiden tilaamissa toimituksissa. Yleistä on myös, että osa palkasta maksetaan näkyvästi, osa pimeästi ja pimeänä maksetusta osasta tehdään tekaistut kuitit. Kuittien väärentäminen on tietokoneiden avulla nykyään todella helppoa. Palkkojen kierrätys ulkomaille, esimerkiksi Viroon, Espanjaan ja Portugaliin perustettujen reppufirmojen kautta on yleistynyt. Näin on helppo välttää verojen maksu ja muut työnantajavelvoitteet Suomeen, kertoo projektipäällikkö Markku Hirvonen valtiovarainministeriöstä.

Ravintola-alan harmaa yrittäminen

Ravintola-alalla harmaa talous haittaa myös pahasin alan tervettä kilpailua. Sen keskeisiä muotoja ovat kirjanpidon ohittavilla ruoka- ja alkoholimyynnillä rahoitetut pimeät palkat ja yrittäjätulot sekä sosiaaliturvamaksujen laiminlyönti. Alalle on myös tyypillistä yritysten lyhytikäisyys sekä konkurssi-keinottelu ja kertakäyttöyritysten hyväksikäyttö.

Pimeää taloutta harjoitetaan etenkin pika-ruoka- ja keskiolutpaikoissa, ja näissä oman ongelmansa muodostavat etniset ravintolat. Osa ravintola-alan töistä onkin liukunut idästä tulevien käsiin. Eniten ulkomaista työvoimaa värvätään projektipäällikkö Hirvosen mukaan Kiinasta, Lähi-idästä, Turkista, Sri Lankasta ja Pakistanista. Usein asialla on perhe tai muu rypäs, joka omistaa monia yrityksiä. Kun maa alkaa polttaa jalkojen alla, varat siirretään nopeasti uuteen perustettavaan yritykseen.

Toiminnassa käytetään hyväksi lainsäädännön ja valvonnan aukkoja. Markku Hirvonen tarkentaa, että uusi yritys, tavallisimmin osakeyhtiö,

ostetaan valmisyhtiökauppialta ja siitä päästään eroon myymällä se niin sanotulle saattohoitajalle. Osakepääomaa ei koskaan makseta, tilintarkastus on pelkkä muodollisuus ja velat jäävät maksukyvyttömäksi järjestetylle yhtiölle, jonka konkurssi raukeaa varojen puutteessa. Suomalaiset hämäretilintarkastajayhtiöt toimivat usein osana tätä kuviota. He konsultoivat yrittäjää verojen kierrossa ja vastaanottavat pimeitä palkkoita neuvoistaan.

Kansainvälinen toiminta – kaksoislaskutus, karusellikaupat ja pääomavirtojen vaikutus

Suomen idänkaupassa merkittävänä ilmenemismuotona on Venäjän ja Viron vientiin liittyvä kaksoislaskutus. Kaksoislaskutus tapahtuu siten, että suomalainen vientiyritys myy tuotteensa veroparatiisiin rekisteröidylle yhtiölle normaaliin hintaan. Suomen tullille esitetään veroparatiisiyhtiön kauppalasku ja ennen Venäjän tullia vientiasiakirjat vaihdetaan ja sille esitetään lasku, joka on 15–35 prosenttia alkuperäisestä arvosta. Näin säästetään maksuissa Venäjän tullille, mikä puolestaan hyödyttää niin suomalaista viejää, veroparatiisiyhtiön omistajia kuin mahdollisesti viranomaisia Venäjälläkin.

EU on tuonut mukanaan harmaan kaupan alueelle myös karusellikaupoiksi ristityt kuviot. Näissä käytetään hyväksi EU:n sisäkaupan arvonalisäveronjärjestelmän aukkoja. Tarkoitusta varten perustetut kertakäyttöyhtiöt tuovat kalliita tuotteita, esimerkiksi kännyköitä, toisesta EU-maasta ilman arvonalisäveroa. Tuotteet myydään täällä tukkuostajille verolliseen hintaan, mutta yhtiöt jättävät omat veronsa maksamatta. Toiminta voi perustua myös pelkästään papereiden kierrätykseen, jolloin arvonalisäveron palautuksia voidaan hakea tekaistujen vientilaskujen perusteella.

Suurin rahanreikä harmaan talouden alueella on nykyään kansainvälistymisen lisäämä pääoman vapaa liikkuvuus, jota on hyvin hankala valvoa. EU-jäsenyyden myötä liiketoiminta on muuttunut yhä kansainvälisemmäksi. Sijoitustoiminta on kasvotonta ja näin ollen siihen on hyvin vaikea tarttua, vaikka eri maiden viranomaiset tuntevatkin kansainvälisiin pääomaliikkeisiin liittyvät kuviot kuten rahavirtojen siirto-operaatiot. Rikolliset käyttävät hyväksi useiden maiden tiukkaa pankkisalaisuutta, joka estää tietojen saannin varsinkin verotusta koskevissa asioissa. Perinteisesti viranomaisia sitovat myös tiukasti määritellyt tehtävien kuvat ja he joutuvat toimimaan usein rajoitetusti omilla kansallisilla sektoreillaan.

Miten taistella harmaata taloutta vastaan?

Harmaan talouden valvonta on muuttunut yhä vaikeammaksi yleisen kansainvälistymisen ja tie- >>>>

Piirros: Mia Savonien

totekniikan kehittymisen myötä. Projektipäällikkö Hirvosen mukaan tilanteeseen voidaan puuttua parhaiten uusia lainsäädäntöaloitteita kehittämällä sekä toimilla, jotka tehostavat viranomais-ten välistä yhteistyötä.

Sisäistä lainsäädäntöä pitäisi kehittää ennen kaikkea sellaisten rakenteellisten muutosten avulla, jotka vaikeuttavat huijausta. 1990-luvun alun laman myötä valtiolta oli kiinnostunut saamaan tilanteen kuriin, mutta 90-luvun lopulla nousukauden huumassa kiinnostus kummasti väheni. Tällä hetkellä Markku Hirvosesta tuntuu, että uusi hallitus on valmis satsaamaan asiaan. TUPO-ratkaisuissa on tullut esille, että työvoiman valvontaa halutaan tehostaa ja laittoman työvoiman kasvua hillitä kolmikantaisen hankkeen avulla. Valtio, työnantajat ja työntekijät täytyy saada puhaltamaan yhteen hiileen. Sekä työnantajajärjestöt että ammattiyhdistysliikkeet ovatkin toimineet Hirvosen mukaan systemaattisesti harmaata taloutta vastaan muun muassa erilaisten tiedotuskampanjoiden avulla.

Parannusehdotuksia projektipäällikkö Hirvosella on monia. Rakennusallalla käännetyn arvonlisäverojärjestelmän käyttöönotto ja tilaajan vastuun lisääminen vähentäisivät harmaiden yrittäjien kilpailuetua. Ulkomaankaupassa tehokas puuttuminen kaksoislaskutukseen tervehdyttäisi liiketoimintaa ja pääomamarkkinoilla avoimuuden ja tiedonantovelvollisuuksien lisääminen sekä tuottaisi verotuloja että vähentäisi mahdollisuuksia sisäpiiririkoksiin ja rahanpesuun. Näiden ehdotusten läpiviennissä törmätään kuitenkin Hirvosen mukaan helposti markkina-voimiin, jotka hyötyvät nykyisen kaltaisesta järjestelmästä.

Kysymykseen nykypäivän orjuuden olemassaolosta projektipäällikkö Hirvonen vastaa varovaisesti, että väite on hiukan kärjistetty, mutta esimerkiksi naisia alistavilla seksimarkkinoilla tällaisia piirteitä esiintyy yhä tämän päivän Suomesakin. Ja sama pätee kaikkeen laittomaan työvoiman tuontiin eli ihmiskauppaan. Suomeen laittomasti tuotu työvoima värvätään tänne usein järjestäytyneiden rikollisorganisaatioiden välityksellä ja toimintaan liittyy helposti kiristystä, jonka avulla työntekijöitä estetään vaatimasta oikeuksistaan tai vaihtamasta työpaikkaa.

Hirvosen mukaan tilannetta ei pidä kuitenkaan nähdä liian mustavalkoisena. Ulkomaisen työvoiman käyttöön ei liity automaattisesti väärinkäytöksiä tai ongelmia. Mutta jos ulkomaiseen työvoiman tuontiin ja hyväksikäyttöön liittyviä lieveilmiöitä ei saada kitkettyä, syntyy helposti ikään kuin kahdet työmarkkinat, joilla halpatyövoimaa käyttävät työntekijöiden oikeuksia polkevat ja veroja kiertävät hämäräryitykset saavat kohtuutonta kilpailuetua rehellisesti toimi- viin verrattuna.

Uudenmaan työsuojelupiirin näkökulma

Suomessa työsuojelupiirit valvovat työnantajien toimintaa sekä yritysten työaika- ja palkkakirjanpitoa työpaikoilla. Näin ne vaikuttavat välillisesti siihen, ettei harmaata taloutta synny. Jos työnantajan kirjanpito on ollut puutteellista, antaa tarkastaja hänelle uudet ohjeet, jonka jälkeen käydään tarkastamassa, onko kehoitus tehonnut. Jos kirjanpito ei ole kunnossa, seuraa jatkotoimenpiteitä, kuten kuuleminen ja mahdollinen poliisin suorittama esitutkinta työsuojelupiirin esityksestä, sekä ikävissä tapauksissa syyttäjälle ilmoittaminen.

Yleinen epäkohta työsuojelutoimistoon tulevien yhteydenottojen perusteella työnantajien toimissa on tarkastaja **Tarmo Järvisen** mukaan yli- ja pyhätökorvausten maksamatta jättäminen. Tämä on yllättävän yleistä, vaikka korvausten maksamisen pitäisi tapahtua automaattisesti työaikalaissa olevien säännösten perusteella. Työsopimusta ei saa työsopimuslain mukaan purkaa sen perusteella, että työntekijä on valittanut asiasta työsuojelupiiriin.

IT-alalla, ravintoloissa sekä puhdistus- ja siivousalalla työskentelee yhä enemmän ulkomalaisia. Tarkastaja Järvisen apuun on turvautunut työntekijöitä etenkin EU-alueelta, Virosta, Venäjältä, Nigeriasta ja Ghanasta sekä Yhdysvalloista. Näissä tapauksissa on ollut kyse työsopimusasioista ja työsuhteen purkamisesta. Järvisen tehtävänä on muun muassa tarkastaa, ettei työsyryntää tapahdu, etteivät työsuhteen päättymisen syyt liity esimerkiksi etniseen taustaan tai uskontoon.

Uudenmaan työsuojelupiirien tarkastajat ovat olleet mukana yhdessä poliisin ja verottajan kanssa EU-tasoisissa iskuissa, joissa tehdään yllätyskäyntejä samanaikaisesti useassa eri maassa muun muassa ravitsemusliikkeisiin. Suomalaisen lehtien hampaisiin ovat viime aikoina joutuneet muutamat turkkilaisten pitämät ravintolat. Ongelmat ovat liittyneet työlupiin ja epäselvyyksiin palkanmaksussa. Kiinalaiset ravintola-alan yrittäjät ovat puolestaan petranneet ja oppineet pikkuhiljaa toimimaan suomalaisen työolainsäädännön mukaan, selvittää tarkastaja Järvisen.

Päivi Nikkilä

Kirjoittaja on Helsingin Kalliossa asuva filosofian maisteri ja vapaa toimittaja.

Tiedot perustuvat Viranomaisyhteistyön kehittämisprojektista vastaavan valtiovarainministeriön projektipäällikkö Markku Hirvosen sekä Uudenmaan työsuojelupiirin tarkastaja Tarmo Järvisen haastatteluihin sekä Viranomaisyhteistyön kehittämisprojektin laatimaan Harmaan talouden tilannekatsaukseen keväältä 2002.

Linkejä:

- Suomen työsuojelupiirit – www.tyosuojelu.fi
- Suomen lainsäädäntö – www.finlex.fi
- Työsopimusohjaaja eri kielillä – http://fi.osha.eu.int/publications/stm_julk.stm
- Viranomaisyhteistyön kehittämisen käynnistämistä – www.vn.fi/vm/julkaisut/tyoryhmuuistiot/pdf/tr1_2000.pdf
- Sisäasianministeriön sivut – www.intermin.fi
- Ulkomaalaisen työvoiman valvonta – [www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/BOA9DA1812756105C2256D97002AC519/\\$file/9-2003.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/BOA9DA1812756105C2256D97002AC519/$file/9-2003.pdf)
- Talousrikollisuuden ajankohtaisseminaarin avaus 5.11.2003 – www.intermin.fi/intermin/bulletin.nsf/PSS/1C08C5414516A8C0C2256DD500281145

Köyhien maiden laatimat työelämän standardit yllättäisivät

Olli Turunen, Kamboja 2003

– Köyhien maiden on saatava itse luoda työelämän standardit, ja tässä tehtävässä rikkaiden maiden on autettava niitä, koska kehitysmaat ovat niin epäyhtenäinen ja kaotinen ryhmä, sanoo professori Kaushik Basu .

Demokratia voi yksittäisissä maissa lisääntyä, mutta globaalissa mittakaavassa demokratia on taantumassa, sanoo intialainen taloustieteen professori Kaushik Basu. Suuret ja mahtavat maat ovat aina pitäneet oikeutenaan valloittaa toisia maita, ja aikaisemmin se on edellyttänyt sotalaivojen ja -joukkojen lähettämistä, poliittista läsnäoloa ja kontrollia. Nykyään sama hoituu käden käänteessä – tietokoneen hiiren klikkauksella – pääoman siirroilla, kauppasaarroilla yms. keinoilla.

Demokratian mukaan ihmisillä pitäisi olla oikeus olla mukana päättämässä politiikasta, joka vaikuttaa heidän elämäänsä. Mutta maailman ihmiset eivät ole valitsemassa USA:n presidenttiä. Maailman kauppajärjestössä WTO:ssa kaikilla mailla on äänioikeus, mutta käytännössä köyhillä mailla ei ole varaa edes lähettää edustajiaan sen kokouksiin. Demokratia ei toteudu.

– Tämä lisää maiden tarvetta koordinoida politiikkaansa. Globaalın demokratian puolesta on taisteltava herkeämättä ja kansainvälisiä instituutioita on pyrittävä demokratisoimaan, Basu toteaa.

Toinen globalisaation aikaansaannos on epä-tasa-arvoisuuden huima kärjistyminen maailmassa. Ennen suhteellisen homogeeniset maanosat ja valtiot ovat revenneet rikkaisiin ja köyhiin väestönosiin. Vuonna 1988 maailman väestön rikkaimman kymmenesosan tulot suhteessa

köyhimpään kymmenekseen olivat 52:1. Tämä lisää epävakautta kaikkialla.

Tässä tilanteessa huoli kehitysmaiden työntekijöiden asemasta ja työolosuhteista on johtanut pyrkimykseen luoda kansainväliset työelämän minimistandardit. Hankkeen veturina ovat olleet teollisuusmaat. Ehkä yllättäen kovinta kritiikkiä yhteisten normien luomista vastaan ovat esittäneet kehitysmaiden ruohonjuuritason ja ay-liikkeiden edustajat. Miksi?

Oikeus hakeutua orjaksi?

YK:n Wider-instituutin tämänvuotisen juhlaesitelmän pitäjä, Cornellin yliopistossa USA:ssa työskentelevä taloustieteen professori Kaushik Basu luennoi aiheesta ”Gloaalit työelämän standardit ja valinnanvapaus”. Näkökulmakseen hän otti lapsityövoimakäytön.

– Muutin vuonna 1994 USA:han, jossa oli tuolloin suuria mielenosoituksia lapsityövoimalla tehtyjen tuotteiden tuonnin kieltämiseksi. Kirjoitin asiasta kolumnin New York Timesiin ja sain siitä valtavasti palautetta. Päätin alkaa tutkia asiaa, hän kertoi.

Luentonsa aluksi professori tarkasteli ”vapaa sopimisen periaatetta” (free contract), joka on ollut taloustieteessä polttava kysymys viime vuosisadalta, John Stuart Millin kirjoituksista lähtien. Vapaa sopiminen perustuu ns. Paretton periaatteelle ja sen mukaan jos kaksi aikuista tekee vapaaehtoisen sopimuksen, josta ainakin toinen hyötyy eikä kukaan kärsi, valtion ei pidä puuttua siihen.

Entä jos ihminen hakeutuu vapaaehtoisesti elinikäiseen orjuuteen? Louisianassa säädettiin vuonna 1859 oikein laki, jonka mukaan tähänkin

on oltava oikeus (tosin vain mustilla). J. S. Mill ei sitä kuitenkaan hyväksynyt.

Yleensä ajatellaan, että huonoilta tuntuvat sopimukset eivät ole vapaaehtoisia vaan pakon sanelemia. Basu on toista mieltä: hänen mukaansa köyhälläkin voi olla valinnan vapaus. Esimerkkinä hän mainitsi köyhien maiden vapaatuotantoalueet, joissa työntekijöiden on luovuttava joistakin perusoikeuksistaan (esim. minimipalkasta tai ay-toiminnasta) työskentelyn edellytyksenä.

– Kokonaispaketti voi kuitenkin olla työntekijälle houkutteleva. Eivätkä ihmiset mene vapaatuotantoalueille pakotettuina, ja halukkaita on enemmän kuin poislähtijöitä. Vapaatuotantovyöhykkeillä pätee vapaan sopimisen periaate.

Lapsiin se ei päde – kuten Basu totesi yleisökysymyksen jälkeen – mutta silti hänen mukaansa olisi oltava hyvin varovainen lapsityövoim-

>>>>

Kaushik Basu, kuva Lehtikuvasta

man käyttöä arvosteltaessa. Jos lasten työnteke-
ventialoilla evätään, he usein siirtyvät vielä pa-
hempisiin töihin kotimarkkinoilla. Basun mukaan
esim. Nepalissa ja Bangladeshissa lapsiprostituutio
on lisääntynyt.

– Jos itse köyhyyteen, joka pakottaa lapset töi-
hin, ei puututa, on oltava varovainen arvostelusa,
jottei lasten asema todellisuudessa vain huone,
hän toisti.

Samalla se, että maailmassa on noin 200 mil-
joonaa lapsityöläistä, on hänestä järkyttävä asia,
johon valtioiden on syytä puuttua. Lisäksi hä-
nen mielestään valtion on joissakin tapauksissa
puututtava myös selvästi vapaaehtoisinkin so-
pimuksiin.

Irrationaaleihin valintoihin puututtava

Valtion puuttumisoikeutta hän perusteli kahdel-
la modernilla talousteoreettisella käsityksellä se-
kä kolmella käyräkuviolla: käyttäytymistaloustie-
teellä – joka tunnustaa, että ihmiset voivat teh-
dä systemaattisesti irrationaalisia valintoja – se-
kä markkinatasapainolla. Basun mukaan lainsäädän-
nöllä voidaan (kieltojen avulla) päästä huone-
nosta markkinatasapainosta parempaan markki-
natasapainoon. Eli kun esim. kielletään kaikilta
ylipitkät työpäivät, voidaan päästä korkeamman
asteiseen Pareton periaatteen eli työntekijöiden
hyödyn toteutumiseen.

– Laki tekee tehtävänsä, kun työajan lyhen-
tyessäkin palkat nousevat, koska kysyntä pysyy
samana, Basu totesi. Mutta tämä ei toteudu enää
globalisoituneessa nykymaailmassa.

Kansallinen lainsäädäntö menettää tehonsa

Globalisaatio tekee kansallisesta lainsäädännös-
tä tehotonta. Jos jossakin maassa lainsäädäntöä
tiukennetaan, pääoma – ja koko työ – siirtyy
muualle. Siksi tarvitaan koordinoitua ja kansain-
välisiä työelämän standardeja. Muuten yli-
kansallinen pääoma voi peluuttaa köyhiä maita
toisiaan vastaan.

Tässä yhteydessä Basu totesi, että paljon on
pidetty esillä vastakkainasettelua teollisuusmai-
den ja köyhien maiden työtekijöiden välillä, kehi-
tysmaiden halpatyövoiman väitetään vievän län-
nestä työpaikkoja. Professorin mukaan tämä ei ole
totta; eturistiriidat ovat pikemminkin kehitysmai-
den välillä. Esim. jalkapallojen tai käsinkudottu-
jen mattojen tuotanto teollisuusmaissa on olema-
tonta. Niinpä jos jokin kehitysmaa joutuu lännen
ostoboikottilistalle, siitä hyötyy toinen kehitys-
maa, eivät teollisuusmaat.

ILO on oikea taho, eivät WTO tai kuluttajaboikotit

Kansainvälisten työelämän standardien sopimi-
selle oikea paikka ja oikea auktoriteetti on Basun
mukaan ILO. Tämä YK-järjestö toimii siten, että
se laatii sopimuksen, jonka valtiot vapaaehtoisesti
allekirjoittavat. Kauppapolitiikkaan ILO ei puu-
tu eikä käytä sitä aseenaan.

Sitä, että WTO ryhtyisi ajamaan työelämän
standardeja ja ns. sosiaaliksiin sisällyttä-
mistä kauppasopimuksiin, professori ei lainkaan
kannata. WTO:n piirissä on hänen mukaansa hy-

vin protektionistisia, teollisuusmaiden omia int-
ressejä ajavia pyrkimyksiä, ja Maailman kauppajär-
jestön keinot – kauppasaarrot ja -boikotit –
eivät ole oikea keino edistää tavoitteiden toteutu-
mista. Lisäksi niiden osoite on usein väärä.

Toisaalla Basu on todennut, että työvoiman
kysyntä on paras tae työelämän standardien nou-
dattamiselle. Siksi sosiaaliksiin parempi kei-
no olisi lännen markkinoiden avaaminen kehitys-
maiden tuotteille.

Kuluttajaboikotteihin talousprofessori ei
myöskään usko. Niissä on suuret epäonnistumi-
sen riskit. Lapsityövoiman käytön lopettamista ei
voi jättää yksilöiden varaan, päävastuu on oltava
kansainvälisillä instituutioilla.

– Ennen kaikkea köyhien maiden pitää voida
itse luoda työelämän standardit, ja tässä tehtävä-
ssä rikkaiden maiden on autettava niitä, koska kehi-
tysmaat ovat niin epäyhtenäinen ja kaoottinen
ryhmä, hän sanoi johtopäätöksensä.

Hän esitti myös, että eri kehitystasolla ole-
ville maille on oltava erilaiset minimistandar-
dit. – Erinomainen idea on se, että kansainvä-
liset organisaatiot painostaisivat eri maita, ta-
sonsa mukaan, laatimaan erilaiset työelämän
standardit.

Yleisön joukosta kysyttiin, mikä olisi rik-
kaiden maiden intressi edistää todellista globaalia
demokratiaa, esim. WTO:n demokratisoitumista
tai kansainvälisen rikostuomioistuimen toiminta-
ta. Basun mielestä se on pitkän tähtäyksen etu.
– Ne jotka ovat nyt vallassa, eivät ole siellä aina.
Kun joku muu maa nousee mahtavimmaksi, tä-

män aseman menettäjä ei joudu vuorostaan silloin kärsimään.

Mielenosoittajien manifesti

Hieman sekavan ja eri suuntiin vetäneen, Ritarihuoneen vaakunoiden keskellä pidetyn luennon (ehkä todellisuus on juuri sellaista, epäyhtenäistä) jälkeen oli vielä mahdollisuus esittää Kaushik Basulle muutama kysymys. Vastausten valossa professori alkoi näyttäytyä entistäkin ristiriitaisemmalta ja, myös, varsin radikaalilta.

Kysymykseen siitä, onko kehitysmaiden keskuudessa jo tietoisuutta ja yhteistä liikettä yhteisen työelämän standardien luomiseksi, hän vastasi että ei tarpeeksi. – Köyhät maat ovat hyvin huonosti järjestäytyneitä. Rikkaiden maiden pitäisi auttaa niitä epäitsekkäästi. Suomi ja Ruotsi neutraaleina maina ovat tässä avainasemassa. Todellakin, Suomella voisi olla hyvin tärkeä rooli tässä.

Köyhimmissä maissa olisi Basun mielestä sallittava, että lapset tekevät kolme tuntia työtä päivässä, koulunkäynnin lisäksi ja sen mahdollistamiseksi. Tätä ovat ehdottaneet esim. Ete-

län ruohonjuuritason työntekijät ja myös jotkut Maailmanpankin tutkijat.

Yhteinen minimipalkka ei sen sijaan ole mahdollinen, eri mailla on oltava eri standardit. Tätä ovat ehdottaneet myös jotkut amerikkalaiset tutkijat, vaikka se on hyvin kiistanalainen asia.

Köyhien maiden kesken voisi syntyä kaupankäyntiä työelämän normeista. Esim. Intia lupaisi luopua lapsityövoimasta jos Kiina luopuisi ilmaisen vankityövoiman käytöstä. Kaiken kaikkiaan köyhien maiden laatimissa standardeissa olisi muille paljon yllätyksiä!

Mahtavien monikansallisten yhtiöiden valvonta olisi hyvin vaikeaa, yhtiöt ovat kontrollin ulottumattomissa. Aasian maat yhdessä voisivat ehkä painostaa niitä. Afrikan maiden täytyisi ensin vähän rikastua, jotta ne pystyisivät yhtään vaikuttamaan suuryhtiöihin.

Basu myöntää, että työelämän standardien yleinen parantaminen kiihdyttäisi samalla koneiden käyttöä ja automatisointia. – Pääoman ja sen koneiden sekä työntekijöiden – kaikkien maailman työntekijöiden – välinen konflikti kasvaa ja kärjis-

tyy, se on väistämätöntä. Työnantajan on aina helpompaa käyttää koneita kuin ihmisiä. Siksi työntekijöillä pitäisi olla oikeus omistaa tuotantokoneita. Konfliktista on jo merkkejä, mutta se on väärin tulkittu teollisuusmaiden ja köyhien maiden työntekijöiden väliseksi. Vastakkainasettelu on jo alkanut teollisuusmaissa, köyhissä maissa, joissa työvoima on halpaa, se tulee vähän myöhemmin.

Basu on myös esittänyt, että köyhyyden poistaminen olisi helppoa, vain tekninen – ei poliittinen – ongelma. – Maailma on nyt rikkaampi kuin koskaan, teknisesti köyhyyden poistaminen olisi täysin mahdollista, mutta muuten se on vaikeaa. Niin, poliittisesti vaikeaa.

Genovan, Seattlen ja Washingtonin mielenosoittajat, joita Basu on sanonut naiiveiksi, ovat kuitenkin esittäneet näihin asioihin aivan uudenlaisia näkökulmia. – He ovatkin toivon lähde. Suurin osa heistä on vilpittömiä ihmisiä. Olen kirjoittamassa heille manifestia, Mielenosoittajien Manifestia. Haluan neuvoa heitä, koska heissä piilee toivo.

Katri Simonen

Kirjoittaja on vantaalainen vapaa toimittaja

Ihmiskauppa on nykypäivän

24-vuotiaalla "Marilla"¹ ei ollut aavistustakaan kuinka asiat tulisivat todellisuudessa olemaan, kun hän hyväksyi niin kutsutun ystävänsä tekemän työtarjouksen ulkomaille. Sen sijaan että olisi työskennellyt au pairina Saksassa kuten Mari luuli, hän joutuikin tilanteeseen jossa hänet oli myyty ryhmälle miehiä prostituutiota varten.

Kun Mari vastusteli, hänet pahoinpideltiin niin vakavasti, että hänen toipumisensa kesti kymmenen päivää. Tänä aikana Mari myös raiskattiin toistuvasti.

Ihmiskauppa, josta Marin tarina on vain yksi esimerkki monista, on kasvava rikollinen ilmiö. Viimeisimmän USA:n hallituksen vuonna 2003 julkaiseman arvion mukaan maailmanlaajuinen valtioiden rajat ylittävä ihmiskauppa koskee vuosittain noin 800 000–900 000 ihmistä.² Kyseistä arviota pidetään kuitenkin laajalti varovaisena, sillä siihen ei ole laskettu mukaan valtioiden rajojen sisäpuolella tapahtuvaa ihmiskauppaa. Esimerkiksi UNICEF uskoo, että pelkästään lapsiin kohdistuvan ihmiskaupan vuosittainen uhrien määrä on noin 1,2 miljoonaa.³ Ihmiskaupasta onkin tullut äärimmäisen tuottavaa liiketoimintaa rikollisille ja järjestäytyneille rikosliigoille, jotka tienavat sen avulla valtavia summia.

Ihmiskauppa voidaan määritellä seuraavasti: "Ihmiskaupaksi katsotaan henkilön värväys, kuljettaminen, siirtäminen ja kätkeminen sekä tämän jälkeen tapahtuva vastaanottaminen uhkaamalla tai voimakeinoja käyttämällä, kidnappaaminen, rikoksen, petoksen, kiristyksen tai valta-aseman väärinkäyttäminen, maksujen tai etuisuuksien antaminen tai vastaanottaminen suostumuksen saamiseksi henkilöltä, jonka hallinnassa toinen ihminen pidetään hyväksikäyttöä varten. Hyväksikäytöksi katsotaan luettavan mukaan vähintäänkin muiden prostituution hyväksikäyttö tai muunlainen seksuaalinen hyväksikäyttö, pakkotyö, orjuus tai orjuuteen verrattavat käytännöt, rasisus tai elinten poisto."⁴

Nais- ja lapsiuhrit kotoisin haavoittavista olosuhteista

Ihmiskauppa koskee suurimmilta osin naisia ja lapsia, joita kaupataan usein seksuaalista hyväksikäyttöä ja pakkotyötä varten. Monet ihmiskaupan uhrit tulevat alueilta, joissa köyhyys, taloudellisten mahdollisuuksien puute ja/tai poliittinen ja sosiaalinen väkivalta ovat yleisiä. He saattavat helposti hyväksyä ihmiskauppioiden tarjoaman palvelun tietämättä tulevan työnsä todellista luonnetta tai olosuhteita joissa he tulevat työskentelemään. Satimeen jäätyään heitä petetään, painostetaan tai pakotetaan prostituutioon sekä muunlaiseen pakkotyöhön, jotta he tuottaisivat taloudellista voittoa myyjilleen. Useimmiten ihmiskaupan uhreja estetään pakenemasta vartioimalla heitä, väkivaltaa käyttämällä tai sillä uhkaamalla sekä pidättämällä uhrien henkilöllisyystodistukset.

Ihmiskaupan luonne vaihtelee eri maantieteellisten alueiden välillä ja se myös muuttuu nopeasti markkinoiden kysynnän sekä ihmiskauppioiden toimintaa vaikeuttavien tekijöiden mukaan. Yleisesti ottaen ihmiskaupan uhrien virran voidaan sanoa kulkevan vähemmän kehittyneistä maista Pohjois-Amerikan ja Euroopan unionin alueille, mutta tämäkään yleistys ei pidä aina paikkaansa. Ihmiskaupan uhrien lähtöpaikkoina pidetyistä maista onkin tullut itsestään ihmiskaupan kohdemaita, ml. Keski- ja Itä-Eurooppa, Baltian maat sekä Kaakkois-Aasia. Ihmiskaupan ei toki välttämättä tarvitse tapahtua kansainvälisten rajojen ylitse, vaan sitä tapahtuu myös maiden rajojen sisäpuolella.

Haluttomuus vaikeuttanut ihmiskaupan vastaista taistelua

Ihmiskaupan vastaisella taistelulla näyttää olevan valitettavan alhainen prioriteetti useiden maiden viranomaisten parissa rikoksen vakavasta luonteesta

Juliste OIV

¹ Nimi muutettu.

² US Dept of State, *Trafficking in Persons Report*, Washington, June 2003.

³ UN, Special Session for Children, 'Experts share strategies to stop child trafficking', New York, 2002. Available at <http://www.unicef.org/specialsession/activities/child-trafficking.htm>

⁴ *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children supplementing the UN Convention Against Transnational Organized Crime* <http://untreaty.un.org/English/notpubl/18-12-a.E.doc>. The English text reads: "trafficking in persons shall mean the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by the threat or use of force, by abduction, fraud, deception, coercion or the abuse of power or by the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person for the purpose of exploitation. Exploitation shall include, at a minimum, the exploitation of the prostitution of others or other forms of sexual exploitation, forced labour or services, slavery or practices similar to slavery, servitude or the removal of organs."

ta huolimatta. Tämä johtuu puutteellisesta lainsäädännöstä ja siitä, että ihmiskauppatuomiot perustuvat usein todistajien sekä uhrien lausuntoihin. Näitä on yleensä vaikea saada, koska ihmiskaupan uhrit karkotetaan usein maasta laittomina siirtolaisina, tai he ovat liian pelokkaita ja traumatisoituneita todistaakseen oikeudessa. Ihmiskaupan vastaista tehokasta taistelua vaikeuttaa myös virastojen haluttomuus jakaa ihmiskauppaan liittyvää tietoa keskenään maiden sisällä sekä eri valtioiden kesken. Myös ihmiskaupan uhreja auttavat organisaatiot saattavat olla haluttomia jakamaan tietoaan suojellakseen auttamiensa uhrien luottamuksellisuutta.

Tietoisuus ongelmasta sekä halu tehdä sille jotain on kuitenkin selvästi kasvamaan päin. Kaikkien aikojen laajimman EU-konferenssin järjestämi-

orjakauppaa

Piirros Mia Savonien

nen Brysselissä syyskuussa 2002 aiheesta ”Ihmiskaupan estäminen ja sen vastainen taistelu”, on osoitus asian kasvavasta poliittisesta painoarvosta. Tämä IOM:n (International Organization for Migration) EU:n puolesta järjestämä konferenssi kokosi yhteen yli 1000 eurooppalaisten instituutioiden edustajaa, EU:n jäsenmaat ja jäsenehdokkaat sekä asiaankuuluvat ihmiskaupan uhrien alkuperämaat. Konferenssissa laadittiin niin kutsuttu ”Brysselin Julistus”, jossa hahmoteltiin suositukset EU:n toimintatavoiksi ihmiskaupan alalla. Ihmiskauppa on tärkeä poliittinen kysymys myös Yhdysvalloissa. Amerikkalaiset perustivat ihmiskaupan vastaisen valvonta- ja taisteluviraston vuonna 2001. He ovat julkistaneet ihmiskaupan vastaisia toimia eri maissa arvioivia raportteja.

Seksuaalipalvelujen kuluttajiin huomiota

Kyseiset aloitteet ovat kuitenkin vain lupaava alku. Ihmiskaupan estäminen ja uhrien suojeleminen tältä nykyajan orjakaupalta vaativat useita samanaikaisia, hyvin koordinoituja toimenpiteitä. Ensiksikin lähtömaissa täytyisi järjestää julkisia tiedotuskampanjoita, joissa potentiaalisia siirtolaisia varoitetaan ihmiskaupan vaaroista, jotta ihmiskauppaa harjoittavat rikolliset eivät pääsisi käyttämään hyväkseen heidän tietämättömyyttään. Kyseisillä kampanjoilla voidaan saavuttaa hyviä tuloksia lyhyessäkin ajassa. Myös ihmiskaupan kysyntään tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota, etenkin seksuaalipalvelujen kuluttajiin. Esimerkiksi IOM on järjestänyt tiedotusprojekteja yhdessä kansalaisjärjestöjen, hallitusten ja muiden organisaatioiden kanssa Keski- ja Itä-Euroopan sekä Latinalaisen Amerikan ja Kaakkois-Aasian maissa menestyksekkäästi jo 1990-luvun alusta lähtien.

Tehokkaampi hallitustenvälinen yhteistyö on tärkeää ihmiskaupan vastaisessa taistelussa, koska luotettavan, täsmällisen ja ajankohtaisen tiedon määrä ihmiskaupasta on sen salakähmäisen luonteen takia kovin vähäistä. Tietojen jakaminen lähtö-, kauttakulku- ja kohdemaiden välillä on tärkeä askel kohti parempaa yhteistyötä. IOM avustaa hallituksia tutkimustyössä ja tiedon jakamisessa, tukien alueellista yhteistyötä siirtolaisuuden hallinnassa ympäri maailmaa.

Lähtömaiden hallitusten tekninen avustaminen on myös tärkeää, jotta ne voivat lisätä ihmiskaupan vastustamiseen tarkoitettuja voimavaroja. Voimavarojen lisäämisen muodot voivat vaihdella uudesta ihmiskaupan kriminalisoivasta ja rankaisevasta lainsäädännöstä aina rajavartijoiden koulutuksen järjestämiseen saakka. Teknistä tukea voidaan tarjota esimerkiksi neuvontapalvelujen, koulutusohjelmien, laitteiston ja tietohallintojärjestelmien muodossa.

Uhreja täytyy auttaa ja suojella

On myös erityisen tärkeää, että ihmiskaupan uhreja autetaan ja suojellaan huomattavasti aikaisempaa tehokkaammin. Näin voidaan tehdä esimerkiksi tarjoamalla uhreille turvallinen asuinpaikka, kunniallinen ja inhimillinen kotiinkuljetus, lakipalveluja, terveydenhuoltoa sekä psykologista apua. Sosiaalinen tukeminen, kuten ammatillinen koulutus, työnhaussa avustaminen sekä vastaavat palvelut, on erityisen tärkeää ihmiskaupan uhrin uudelleensopeutumisen kannalta. Niihin olosuhteisiin, jotka alunperin vaikuttivat siihen että henkilö joutui mukaan ihmiskauppaan, täytyy myös kiinnittää huomiota.

Ihmiskauppa on vakava maailmanlaajuinen ongelma, katsotaan sitä millä kannalta tahansa. Ihmiskaupan vastainen taistelu vaatii aktiivista ja koordinoitua ponnistelua hallituksilta, kansainvälisiltä organisaatioilta ja yhteisöiltä sekä kansalaisjärjestöiltä. Vain täten pystymme taistelemaan tätä nykyaikaista orjakauppaa vastaan.

Thomas Weiss

Kirjoittaja työskentelee IOM:n Helsingin toimistossa alueellisena edustajana (Regional Representative)

International Organization for Migration (IOM) on johtava maailmanlaajuisessa ihmiskaupan vastaisessa taistelussa toimiva järjestö. IOM uskoo, että humanitaarinen ja suunnitelmallinen siirtolaisuus hyödyttää sekä siirtolaisia itseään että yhteiskuntaa. IOM toimii kansainvälisten ja kansallisten yhteistyötahojen kanssa ja pyrkii vastaamaan siirtolaisuuden toiminnallisiin haasteisiin sekä edistämään siirtolaisuuteen liittyvien kysymysten ja ongelmien ymmärtämistä. Niin ikään sen tavoitteena on edistää siirtolaisuuden myötä sosiaalista ja taloudellista kehitystä, sekä toimia siirtolaisten oikeuksien ja hyvinvoinnin edesauttajana.

Lisätietoja IOM:stä on saatavilla osoitteesta www.iom.int, sekä IOM:n Baltian- ja Pohjoismaiden alueellisesta toiminnasta osoitteesta www.iom.fi.

Naiset rauhan asialla

*Silloin huusimme: Maailma on meidän!
Sitten huomasimme,
ettei se ihan niin helppoa ollutkaan*

*Mutta älä luovuta ystäväni,
älä avaa kyynisyydelle ovea
Sillä tärkeämpää on,
että me olemme maailman*

- Tiina Jakobsson -

Maailmankansalaisen kypsyyskoe perustuu itseohjautuvan ja tutkivan oppimisen teoriaan ja edellyttää kokonaisvaltaista ja monipuolista aiheen tarkastelua, tietojen hankintaa ja niiden käyttöä. Maailmankansalaisen kypsyyskoe rakentuu neljästä osasta: päiväkirjasta, tutkimusosuudesta, toimintaosuudesta ja itsearvioinnista. Koe vahvistaa osallistujan sosiaalisia, suullisia, sähköisiä ja kirjallisia kommunikaatiovalmiuksia. Kypsyyskoeksessa on tarkoituksena etsiä tietoa monipuolisesti eri tietolähteistä ja -ympäristöistä.

Maria Ikola (17), Tiina Jakobsson (26) ja Tuulikki Rajala (30) tekivät Maailmankansalaisen kypsyyskokeen keväällä 2003. Työn aiheena oli Naisten rauhanaktivismi – ”No woman no peace”. Ohjaajana toimi **Satu Vesa** Vaasan Aiesecista. Maailmankansalaisen kypsyyskoeksessa tekijät perehtyivät naisten toimintaan rauhan puolesta. Erityisen ajankohtaiseksi aiheen teki Irakin sota ja sitä vastustavien tavallisten kansalaisten rauhanaktivismi ympäri maailmaa – Suomea ja jopa Vaasaa myöten keväällä 2003.

Työssään tekijät ymmärsivät aktivismiksi kaiken sellaisen aktiivisen työn rauhan puolesta, jolla ei ole tekemistä väkivaltaisen tai lainvastaisen toiminnan kanssa. He tarkastelivat naisia aktiivisina toimijoina tuoden esille positiivisia esimerkkejä naisten sotaa ja väkivaltaa vastustavasta toiminnasta. He etsivät vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Miten naiset toimivat rauhan puolesta? Millaisia naisten rauhanjärjestöjä on? Eroaako naisten rauhanaktivismi jotenkin miesten vastavasta? Miksi naisten rauhanaktivismia?

Naiset, rauha ja turvallisuus

Tekijät kirjasivat omia mietteitään, ajatuksiaan ja kommenttejaan päiväkirjojen sivuille. He pohtivat aiheeseen liittyvän aineiston kokoamisen vaikeutta ja käsittelyä, työn etenemistä sekä tutkimusongelman hahmottamista ja rajaamista. Kaikkien tekijöiden päiväkirjat olivat täynnä mielenkiintoisia pohdintoja mm. naisten roolista, rauhan ja sodan kysymyksistä sekä naisten rauhanaktivismista. Varsinkin nuoren Marian syvälinen päiväkirja hämmästytti. Se oli lähes runollinen ja osoitti hänen omistautumistaan tutkittavalle aiheelle.

Maria, Tiina ja Tuulikki liikkuivat joustavasti eri tietotasolla ja hankkivat tietoa henkilökohtaiselta, paikalliselta, kansalliselta ja kansainväliseltä tasolta. He sulattivat tietoa, keskustelivat, pohivat ja kyseenalaistivat. Tietoa aiheesta löytyi lähinnä internetistä, sanomalehdistä sekä haastattelujen ja kyselyn avulla.

Kansainvälisellä tasolla he käsitelivät YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmaa 1325 ”Naiset, rauha ja turvallisuus”, UNIFEMin ”Sota,

Naiset voivat tehdä työtä rauhan puolesta protestoimalla ja kirjoittamalla tai kasvattamalla lapsia kotona ja siirtää näille tietynlaisia arvoja.

töön, ulkopolitiikan linjanvetoihin, kehitys-
teistyön periaatteisiin, tutkimukseen naisten
rauhanaktivismista ja naisten rauhajärjestö-
ihin Suomessa sekä siihen, miten mediassa ja
taiteessa käsitellään naisten rauhanaktivismia.
Kommentit olivat syvällisiä ja osoittivat tekijöi-
den pohtineen sitä, miten naisten rooli on hu-
mioitu esim. kehitysysteistyön linjauksissa. Pai-
kallisella tasolla kypsyyskokeen tekijät haastat-
telivat UNIFEMin paikallistason sihteeriä ja to-
teuttivat kyselyn 20 hengelle ostoskeskukses-
sa. Kyselyllä kartoitettiin oman alueen ihmis-
ten tietämystä ja näkemyksiä naisten rauhan-
toiminnasta.

Sukupuoliulottuvuus – tiedostamisen arvoinen

Henkilökohtaisella tasolla naiset pohtivat aihet-
taan monipuolisesti ja kypsästi. Maria otsikoi
henkilökohtaisessa osuudessaan: ”Sukupuoli-
ulottuvuus on tiedostamisen arvoinen, myös
rauhantyyössä”. Maria luki neljä kirjaa sodasta,
rauhasta ja naisista sekä kommentoi lukukoke-
muksiaan. Hän tutustui monipuolisesti mm. In-
ternetissä oleviin artikkeleihin, rauhajärjestöjen
sivuihin ja postituslistojen kirjeenvaihtoon nais-
ten rauhanaktivismista ja naisten rooleista. Tiina
kuvasi avoimesti omia tuntemuksiaan ja nä-
kemyksiään oppimisprosessistaan ja naisten rau-
hanaktivismista. Työskentely ei tainnut olla kui-
vaa ja harmaata vaan täynnä elämyksiä ja uusia
raikkaita ajatuksia.

Tuulikin henkilökohtaisista pohdinnoista kä-
vi muun muassa ilmi, että he hän sai laajemman
perspektiivin naisten rauhantyyöhön. Tuulikki kir-
joitti: ”Rauhan puolesta toimiminen voi tarkoit-
taa monia eri asioita ja se voi ilmetä usealla eri ta-
valla.” Rauhan puolesta naiset voivat tehdä työtä
protestoimalla ja kirjoittamalla tai kasvattamalla
kotona lapsia ja siirtää näille tietynlaisia arvoja.
Tuulikin mielestä molempien sukupuolten toimi-
minen yhdessä kohti samaa päämäärää voi tuo-
da parhaan lopputuloksen, myös rauhan puoles-
ta tehtävässä työssä.

Tiedonjakamista ja itsearviontia

Maailmankansalaisen kypsyyskokeen tekijöi-
den on tärkeää jakaa muille kartuttamaansa tie-
toa. Aiesecin opiskelijat toteuttivat illanvieton toi-
sen kypsyyskoeryhmän kanssa Vaasan yliopiston
alueella. He pitivät näyttelyn aiheestaan, kertoivat
yleisölle teemastaan ja vaihtoivat ajatuksia siitä.
Näyttelyä elävöittivät Marian upeat vesivärimaa-
laukset, lehtikuvat ja runot.

Itsearvioinneissa tuli esille, että kaikki koki-
vat oppineensa naisten rauhantoiminnasta. Te-
kijät seurasivat Irakin tapahtumia aktiivisesti,
ja Marian mielestä omien mielipiteiden muo-
dostaminen kehittyi ja hänen maailmankuvan-
sa laajeni. Hän oppi hankkimaan tietoa moni-
puolisesti sekä piti teemaan liittyvästä taiteelli-
sestä tekemistä. Tiina katsoi mielestään kypsyys-
kokeen jälkeen maailmaa ehkä vähän eri tavalla
kuin työtä aloittaessaan. Yhteistyö sujui erittäin
hyvin, vaikka ryhmän jäsenten taustat olivatkin
erilaisia. Maailmankansalaisen kypsyyskoe aut-
toi Tiina ymmärtämään paremmin erilaisia nä-
kökulmia ja keskustelemaan niistä. Tuulikin tie-
dot mm. kansainvälisistä rauhajärjestöistä kas-
voivat merkittävästi, ja hän koki hallitsevansa tut-
kittavan aiheen hyvin. Ryhmäläisten tuki ja kan-
nustus oli hänen mielestään palkitsevaa.

Naispoweria

Työstä kävi selkeästi ilmi, että tekijät käyttivät oi-
vasti ryhmädynamiikkaa ja jokaisen erityistaito-
ja hyväkseen. Työ osoitti kolmen eri-ikäisen nai-
sen yhteistyökykyä ja yhteistyön voimaa. Se pe-
rehtytti lukijan naisten rooliin konflikteissa ja
niiden ehkäisyssä sekä naisten vaikutusmahdol-
lisuuksiin ja -väyliin. Marian, Tiinan ja Tuulikin
tiedot ja ymmärrys naisten roolista ja asemasta
sekä rauhanaktivismin merkityksestä kasvoivat.
Työ oli toimiva kokonaisuus, ja sen monipuolinen
kuvitus lisäsi lukijan kiinnostusta. Tekijät osoitti-
vat kypsyyskokeen teossa yhteistyökykyä, pereh-
tyneisyyttä, innostuneisuutta ja ahkeruutta.

Tiina Salmio

Kirjoittaja on Suomen YK-liiton kouluttaja

rauha ja naiset” -raporttia, naisten rauhajärjestö-
jä eri puolilla maailmaa sekä Suomen UNIFEMin
toimintaa. Turvallisuusneuvoston päätöksen sekä
Sirleafin ja Rehnin raportin huomioiminen osoitti
heidän asiantuntemustaan aiheesta sekä ajankoh-
taista otetta. Vuonna 2000 hyväksytty päätöslau-
selma tunnustaa naisten tärkeän roolin konflik-
tien ehkäisyssä ja ratkaisemisessa sekä rauhan-
rakentamisessa. Siinä tunnustetaan tarve naisten
tasa-arvoiselle osallistumiselle päätöksenteossa
ja pyrkimyksissä rauhan ylläpitämiseen. Tekijät
syventyivät ”Sota, rauha ja naiset” -raporttiin ja
saivat sen kautta kokonaiskuvan maailman nais-
ten asemasta ja rooleista konflikteissa. Tässä yh-
teydessä he olisivat voineet kansallisella tasolla
esimerkiksi pohtia suomalaisten naisten roolin
muuttumista: Minkälainen rooli suomalaisilla
naisilla oli sodassa? Entä jälleenrakennuksessa?
Miten sota ja sodan jälkeinen aika vaikutti suo-
malaisnaisten rooliin?

Kansallisella tasolla tekijät tutustuivat rau-
hanaktivismia koskevaan Suomen lainsäädän-

Burmassa pakkotyötä taistelujen

Kaakkois-Aasian länsilaidalla sijaitsevan Burman (virallisesti Myanmar) tragedia ovat maan rikkaat luonnonvarat ja monietnisyys. Ne ovat joltaneet maan tilanteeseen, jossa sotilasdiktatuuri on pitänyt kansalaisia pihdeissään jo vuosikymmenien ajan.

Tänään Burman ihmisoikeustilanne on huonoimpia maailmassa, ja se onkin joutunut mm. Kansainvälisen työjärjestön ILO:n pakotteiden kohteeksi ja osittaiseen kauppasaartoon. Useat länsimaiset suuryhtiöt, viimeisimpänä British American Tobacco, ovat joutuneet vetäytymään Burmasta kansalaispainostuksen jälkeen. ILO:n pakotteiden syy on erityisesti Burmassa harjoitettu pakkotyö, orjuus, jolla on mm. rakennettu mittavia infrastruktuurihankkeita kuten Yadanon kaasuputki Thaimaahan.

Jatkuvaa terroria ja sotimista

Burma on eräs Aasian rikkaimmista maista luonnonvarojensa suhteen, onhan maalla laajat vielä osin koskemattomat mm. tiikkiä kasvavat metsät, maaperässä kaivannaisia kuten kultaa, hopeaa ja jalokiviä sekä runsaat merenalaiset öljy- ja kaasuvarat. Taistelu luonnonvaroista on Burman verisen historian syy.

Burman itsenäistyttyä Britanniasta vuonna 1948 maa oli poliittisessa sekasorrossa. Vuotta aikaisemmin oli murhattu itsenäisyystaistelija **Aung San**, joka oli neuvotellut vallanjaosta maan lukuisten vähemmistöjen kanssa. Heiveröinen demokratia ei kestänyt, vaan vuonna 1962 vallan otti diktaattori **Ne Win**. Vuoden 1988 verisesti tukahdutettujen opiskelijamellakoiden jälkeen sotilashallitus joutui pitämään vaalit vuonna 1990. Kun Aung Sanin tyttären **Suu Kyin** johtama Kansallinen demokraattiliitto voitti vaalit ylivoimaisesti, junta vastasi pistämällä voittajat vankilaan tai kotiarestiin. Oppositiojohtaja Suu Kyi on ollut kotiarestissa lähes yhtäjaksoisesti siitä asti. Vuonna 1991 hän sai Nobelin rauhanpalkinnon, jonka jälkeen ulkomaailma alkoi kiinnostua Burman surkeasta ihmisoikeustilanteesta.

Burman sotilasjunta on sittemmin onnistunut tekemään aselevon 17 vähemmistöarmeijan kanssa, mutta karenit, shanit ja karenit jatkavat vielä itsenäisyystaistelua. Burman yhteiskunta ja talous ovat nyt romahduspisteessä jatkuvan terrorin ja sotimisen jäljiltä. Maan koulut ja yliopistot ovat olleet pääosin suljettuja jo 15 vuotta. Sotilasjunta on myynyt luonnonrikkauksia eniten tarjoavalle ja rahoittanut sotimistaan huume-kaupalla. Sotilaiden ja liikemiesten muodostama eliitti elää suhteellisen mukavaa elämää naapurimaista salakuljetettujen kulutustavaroiden keskellä, kun tavalliset ihmiset joutuvat kamppailemaan ruoka- ja energiapulan kanssa jokapäiväisessä elämässä. Ihmisoikeustilanne on kaikilta

Kuvat UNHCR

osin heikko. Poliitikkojen lisäksi vainotaan tavallisia ihmisiä tehokkaan urkkimis- ja valvontajärjestelmän avulla.

Pakkotyötä vauvasta vaariin

Burman armeija käyttää pakkotyötä säännöllisesti apunaan. Pakkotyö koskee satoja tuhansia miehiä, naisia ja jopa lapsia ja vanhuksia, jotka pakotetaan vasten tahtoaan ja usein palkatta työskentelemään teiden ja rautateiden rakennustyömailla, toimimaan armeijan viestinviejinä tai työskentelemään armeijan takavarikoimilla pelloilla. Usein työntekijöiden on otettava mukaan omat tarvikkeensa ja ruokansa.

Pelätyn pakkotyön muoto on toimiminen armeijan aseiden ja tarvikkeiden kantajana. Kantajat joutuvat kantamaan raskaita taakkoja syvälle viidakkoon tai jopa taistelukentille. Mikäli he väsyvät tai jäävät jälkeen, sotilaat hakkaavat tai jopa tappavat heidät. Kantajat joutuvat kulkemaan joukkueen edessä, jolloin he ovat vaarassa astua henkilömiinoiniin. Heitä, myös naisia ja lapsia, käytetään jopa ihmiskilpinä taisteluissa. Erityisesti vähemmistökansat pakotetaan näihin epäinhimillisiin työtehtäviin.

Marraskuussa 2000 ILO hyväksyi päätöslauselman, jossa tuomittiin Burman pakkotyökäytäntö ja asetettiin maalle pakotteet. Kyseessä oli ensimmäinen kerta, kun ILO otti pakotteet käyttöön jäsenmaataan kohtaan. Maaliskuussa 2002 Burman sotilasjunta taipui antamaan ILO:lle lu-

van, jolla se sai perustaa toimiston Rangooniin valvomaan hallituksen pakkotyönvastaisia toimia. ILO:n edustaja sai liikkua periaatteessa vapaasti maassa, mutta häntä seurasivat aina armeijan ”turvajoukot”. ILO käynnistikin heinäkuussa 2003 kovemman kampanjan, jonka tavoitteena on vapauttaa Burma pakkotyöstä ja perustaa järjestelmä, jonka avulla pakkotyön uhrit voivat hakea korvauksia.

Burman sotilasjunta (SPDC, State Peace and Development Council) on nyttemmin tunnustanut pakkotyön olemassaolon ja väittää sen tapahtuvan vasten tahtoaan. Se ei kuulemma voi aina valvoa paikallisia sotilasjohtajia. Kuitenkin kun ILO:n delegaatio meni Burmaan tarkastuskäynnille, SPDC oli tiedottanut kyliin hyvissä ajoin delegaation saapumisesta ja käskenyt kyläläisiä vastaamaan kielteisesti tiedusteluihin pakkotyöstä.

Likaista bisnestä

Burman runsaat luonnonvarat ja ns. ystävällinen bisnesilmasto eli verovapaus, alhaiset palkat ja vapaan ammattiyhdistystoiminnan kieltäminen ovat houkutteleet maahan useita ulkomaisia yhtiöitä viime vuosina. Suurin osa ulkomaisista yhtiöistä on lähialueelta Itä- ja Kaakkois-Aasiasta, mutta joukossa on myös useita länsimaita, etunenässä vanha siirtomaaisäntä Britannia sekä kauppamahti Yhdysvallat. Myös Pohjoismaista Tanskalla on suuret investointeja, ja norjalaisen Scansian Bur-

keskellä

massa tehtyjä puutarhakalusteita myydään myös Suomessa.

Amerikkalainen öljy-yhtiö Unocal ja ranskalainen TotalFinaElf alkoivat vuonna 1992 rakentaa kaasuputkea Burman rannikolta Yadan kaasukentiltä Thaimaahan. Burmalaiset pakkotyön uhrit haastoivat Unocalin vuonna 1996 oikeuteen Yhdysvalloissa syyttäen, että kaasuputkityömaalla käytettiin pakkotyötä ja sotilaiden apua kurinpidossa, joka johti useisiin ihmisoikeusloukkauksiin ja jopa surmiin. Naisia raiskattiin, kyläläisiä pakkosiirrettiin putken tieltä ja paikallisten ihmisten omaisuutta takavarikoitiin. Asianomaisia avustava amerikkalainen kansalaisjärjestö Earthrights International oli saanut haltuunsa Yhdysvaltain Rangoonin suurlähetystöstä ulkoministeriöön lähetetyn sähköpostin, joka todistaa Unocalin tilanteen Burman armeijan ”palveluksia” kaasuputkityömaan turvaksi. Molemmat yhtiöt tietenkin kieltävät teettäneensä pakkotyötä tai olleensa tietoisia ihmisoikeusloukkauksista.

Toinen amerikkalainen öljy-yhtiö ARCO joutui vetäytymään öljynetsintätoiminnoistaan Burman edustan Andaman merellä voimakkaan kansalaisjärjestöboikotin ja lobbauksen jälkeen. Myös Texaco ja Premier vetäytyivät protestien jälkeen, ja Unocal on nyt ainoa merkittävä amerikkalainen öljy-yhtiö Burmassa. Briteillä on vanhastaan hyvät kauppasuhteet Burmaan ja useita brittiyhtiöitä toimii siellä edelleen, mutta tämän vuoden marraskuun 6. päivä tuli tieto, että suuryhtiö Bri-

tish American Tobacco (BAT) joutui taipumaan painostuksen edessä ja vetäytymään Burmasta.

Suomalaisyhtiöistä Amerilla on toimintaa Burmassa. Viime toukokuussa se mm. sponsoroit tennisottelua, jonka kunniavieraina oli Burman sotilasjuntan johtaja, pääministeri kenraali **Khin Nyunt**. Suomessa erityisesti ammattiyhdistysliike on yrittänyt saada Ameria vetäytymään Burmasta.

Nyt Burmasta vetäytymistä vaativan kansalaisjärjestökampanjan pääkohde on reppuselkämatkaajien raamattu Lonely Planet, joka julkaisee

edelleen Burma-matkaopasta, jossa se kehottaa turisteja matkustamaan Burmaan. Burman oppositioliike kuitenkin pyytää, ettei Burmaan tulisi turisteja, koska useat maan hotelleista ja teistä ovat pakkotyövoimalla rakennettu, eivätkä turismin tulot mene kansalle vaan sotilasjuntalle.

Yhdysvaltojen presidentti **George W. Bush** allekirjoitti kesäkussa 2003 lain, joka mm. estää burmalaisuotteiden tuonnin Yhdysvaltoihin. Myös Euroopan unioni on kehoittanut jäsenmaitaan boikotoimaan Burmaa. Puolet Burman kansantuotteesta menee armeijan ylläpitoon, joten vain kauppasaarrolla ja matkailuboikotilla voidaan Burmaan saada demokratia.

Tove Selin

Kirjoittaja on FM (Japanin tutkimus) ja Aasian ystävät ry:n puheenjohtaja. Hän toimii tällä hetkellä Kansalaisjärjestöjen vientiluottokampanjan (www.vientiluotto.net) koordinaattorina.

Lähteet:

- The Burma Campaign UK, http://www.burmacampaign.org.uk/dirty_list/dirty_list.html
- The Burmanet, <http://www.burmanet.org>
- Earthrights International, Burma Project, <http://www.earthrights.org/burma.shtml>
- Free Burma Coalition Press Release 28.6.2003: Bush Signs Sanctions Against Burma's Regime Into Law. <http://www.freeburmacoalition.org>
- The Global Unions: Companies linked with Burma, <http://www.global-unions.org/burma/default3.asp>
- Heikkilä-Horn, Marja-Leena: Burma, teoksessa Heikkilä-Horn M-L ja Miettinen Jukka O: Kaakkois-Aasia – historia ja kulttuuri. Otava 2000 Helsinki.
- International Confederation of Free Trade Unions (ICFTU): Burma – terror rules. Briefing No 4, June 2003. ICFTU, Brussels. (www.icftu.org)
- The Irrawaddy On Line, <http://www.irrawaddy.org>

Alkuperämaa tuntematon

Tuleeko kaupassa miettiä, kenen valmistamia tuotteita ostaa? Onko Suomessa valmistettu tavara eettisesti parempaa kuin Vietnamissa valmistettu? Globalisaatio tuo mukanaan paitsi globaalit tuotteet myös globaalit huolet.

Ennen vanhaan oli kauppvoja, jotka mainostivat myyvänsä siirtomaatavaraa. Kyseessä olivat tietenkin eurooppalaisissa siirtomaissa tuotetut eksoottiset tuotteet, kuten mausteet, hedelmäsäilykkeet, tee tai kahvi. Vuoden 1952 olympialaisten myötä Suomeen levisi Coca-Colan ohella myös eksoottisia hedelmiä, kuten appelsiineja ja banaaneja.

Nykyään emme osaa kuvitellaakaan kauppaa ilman runsasta hedelmätiskiä. Kuitenkin ajoista ennen ylitsepursumia hedelmätiskejä on vain runsaat 50 vuotta. Muista maanosista kotoisin olevat hedelmät ovat päivittäinen muistutus globalisaation vaikutuksista arkeemme.

Kehitys, joka lähti liikkeelle elintarvikkeista, on levinnyt lähes jokaiselle tavarantuotannon sektorille. Kukaan ei enää ihmettele sitä, jos suomalaisen Nokian valmistaman puhelimen jotkin osat tai mahdollisesti koko puhelin onkin rakennettu jossakin muualla. Suomessa globalisaatio näyttää kahdella tavalla: toisaalta kauppoissa levittäytyy entistä suurempi tavarantalous entistä halvemmin hinnoin, toisaalta suomalaiset tuotantolaitokset siirtyvät halvemmän työvoiman perässä muihin maihin. Tai lopettavat toimintansa kokonaan, niin kuin on usein käynyt tekstiiliteollisuuden kohdalla. Suomesta siis katoaa työtä halvemmän kustannuksen maihin.

Toimittaja **Elina Grundström** ja valokuvaaja **Yrjö Tuunanen** lähtivät selvittämään miltä globalisaatio näyttää ketjun toisessa päässä. He kävivät tutustumassa Vietnamissa kenkätehtaaseen, jonka tuotannosta pieni osa löysi tiensä suomalaisiin kauppoihin. Suomesta ainakin Kesko on ostanut vietnamilaisen tehtaan tuotteita. Tutkimusretken tulokset Grundström ja Tuunanen raportoivat kirjan muodossa sekä myös viime keväänä Helsingin Tennispalatsissa järjestetyn valokuva-näyttelyn avulla.

Kengän tie jalkaan

Yksittäisen tuotteen elinkaari saattaa olla pitkä ja mutkikas. Kaupassa tuotteesta ei välttämättä selviä sen valmistusmaa, koska tuotteesta itsessään ei tarvitse kertoa alkuperämaata. Riittää kun tavarrassa kerrotaan maahantuoja tai valmistuttaja.

Grundström ja Tuunanen jäljittivät kenkien reittiä Vietnamista taiwanilaisessa omistuksessa olevasta kenkätehtaasta aina Anttilan hyllylle asti. Matkalla he kohtasivat mm. suomalaisen tavarantalon sisäänostajan Hongkongissa. Nykyaikaiseen kaupankäyntiin liittyy olennaisena osana se, että ostaja määrittää minkälaisen tuotteen hän halua kauppajensa hyllylle.

Yrjö Tuunanen, Kenkiä Vietnamista -valokuvanäyttely

Vietnamissa Grundström ja Tuunanen tutustuivat Duc Thahn Co Ltd:n kenkätehtaaseen. Sen omistaa taiwanilainen liikemies **Jimmy Lien**. Tehtaassa työskentelee nuoria naisia, joiden työpäivä saattaa kestää kahdeksasta tunnista aina 15 tuntiin. Kenkiä valmistetaan menekin mukaan ja huipputasonki asettuu loppukesään ja alkusyksyyn. Silloin tehtaassa tehdään 15-tuntisia työpäiviä ja vapaata pidetään vain joka kolmas sunnuntai.

Kenkien valmistuksessa käytettävää tulleena säilytetään avosäiliöissä, työntekijät joutuvat työskentelemään samoissa tiloissa säiliöiden kanssa. Terveysriskit tehtaalla ovat suuria ja päänsäryt tavallisia. Jimmy Lien kenkätehdas on kuitenkin korkealuokkainen Vietnamin oloissa. Työntekijöille tarjotaan aterioita työpäivän aikana ja heille on myös järjestetty terveydenhuoltopalveluja tehtaan puolesta. Työläisen keskipalkka kenkätehtaassa on noin 20 senttiä tunnissa, Suomessa kahdeksan euroa.

Vietnamissa tehtaiden työskentelyolot ovat alkeellisia, mutta globalisaatio on kuitenkin merkinnyt maan kehittymistä. Vuosina 1990–98 köyhyysrajan alapuolella eläneiden osuus on laskenut 58 prosentista 37 prosenttiin.

Grundström ja Tuunanen esittelevät 19-vuotiaan **Nguyen Thi Hoan**, joka työskentelee kenkätehtaassa. Tehtaassa työskennellessään hän ansaitsee yhtä paljon kuin hänen koko viisihenkinen perheensä maalla vihannesten myynnillä.

Vastuullinen kuluttaja

Suomesta häviää työpaikkoja halvan tuotannon maihin. Kehityksessä uusi tuotantolaitos tuo mukanaan uusia työpaikkoja ja uusia mahdollisuuksia.

Tilanne ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen. Esimerkiksi Vietnamissa kenkäteollisuuden kasvu on ollut yhteydessä maailman kauppapolitiikkaan. Kiina ei ole ollut Maailman kauppajärjestön WTO:n jäsen, joten maailmanmarkkinoille suunnattujen kenkien tuotantoa on siirtynyt esimerkiksi Vietnamiin. Jimmy Lienkin on aloittanut kenkätehtaansa toiminnan Taiwanissa, josta hän on siirtynyt vuonna 1993 Vietnamiin halvemmän työvoiman perässä.

Kiina on kuitenkin nyt liittynyt mukaan WTO:hon ja vuonna 2005 EU luopuu rajoituk-

sista, joita on asetettu Kiinan kenkien tuonnille. Tietääkö tämä myös muutosten alkua Vietnamin kenkäteollisuudelle ja onko Vietnam myös globalisaation uhri?

Entä miten tulisi vastuullisen kuluttajan Suomessa toimia? Tuleeko suomalaisen kuluttajan huolehtia myös vietnamilaisista tehdastyöntekijöistä?

Toimittaja Elina Grundström tuo kirjassaan esiin kuluttajan vastuun, mutta korostaa päävastuun olevan tuotteen valmistajalla, tai valmistuttajalla. Vastuu tuontikaupan eettisyydestä on maahantuojalla, jolla on oltava selkeä tieto tuotteen valmistusoloista.

Kuluttajien tulisi vaatia merkintöjä tuotteiden alkuperästä. Kauppiaalta tulisi kysyä kysymyksiä, kuten missä maassa tavara on tehty? Millaisella tehtaalla tuote on valmistettu? Millainen palkkataso työntekijöillä on? Onko Suomessa varmistettu siitä, ettei tuotteen valmistuksessa ole käytetty lapsityövoimaa? Minkälaisia alihankkijoita tuotteen valmistuksessa on käytetty? Jos kauppias ei osaa vastata kysymyksiin, voi häntä edellyttää hankkimaan vastaukset keskusliikkeeltä.

Kesko on Suomessa ensimmäisten joukossa ottanut käyttöön kansainvälisen standardijärjestelmän tuotteiden eettisen laadun valvonnan perustaksi. SA8000 standardi perustuu Kansainvälisen Työjärjestön ILO:n yleissopimuksiin sekä YK:n Ihmisoikeuksien julistukseen ja Lapsen oikeuksien sopimukseen. Standardi kieltää yksiselitteisesti lapsi- ja pakkotyön käytön, se edellyttää terveellisiä työoloja, tarpeeksi vapaa-aikaa sekä riittävää palkkaa.

Elina Grundström pitää uutta standardia tärkeänä avauksena kohti eettisempää tuotantoa. Standardin käyttö Suomessa lisääntyy kuitenkin tuskastuttavan hitaasti.

Tapio S. Linna

Yrjö Tuunanen Kenkiä Vietnamista -valokuvanäyttely oli esillä Helsingissä Kulttuurien museossa Tennispalatsissa tammi-helmikuussa ja Lahdessa Sibelius-talossa maaliskuussa.

Elina Grundström ja Yrjö Tuunanen: Alkuperämaa tuntematon. Kertomus Kiinan keisarista ja kenkätehtaan työistä. Tammi 2002. 103 s.

Koulu laatikossa

Koululuokan tarvitsemat opetusmateriaalit voi pakata vaikkapa yhteen metallilaatikkoon, todistaa Unicefin käynnistämä Back to School (takaisin kouluun) -kampanja.

Marraskuussa käynnistyneestä kampanjasta kertoi uusiseelantilainen **Angela Kearney**, joka toimii hankkeen ohjelmapäällikkönä Liberiaassa. Kearney siirtyi Liberiaan suoraan Afganistanista, jossa hän oli vetämässä vastaavaa koulu-kampanjaa.

Takaisin kouluun on hanke, jonka avulla halutaan vauhdittaa Liberian jälleenrakennusta. Koulutus on avain kehitykseen ja käynnistämällä koulut uudestaan saadaan toivo paremmasta heräämään.

Liberiassa on 14 vuotta jatkuneen sodan seurauksena hallintojärjestelmä romahtanut. Myöskään koulut eivät enää toimi. Esimerkiksi opettajien palkkoja ei ole maksettu kahteen vuoteen. Opettajat ovat kuitenkin vielä olemassa, ja he palavat innosta päästä uudestaan opettamaan, kertoo Kearney.

Liberian noin kolmesta miljoonasta asukkaasta puolet on alle 15-vuotiaita. UNICEF toteuttaa hankkeen yhteistyössä väliaikaishallituksen ja muiden järjestöjen kanssa. Takaisin kouluun kampanjan tavoitteena on saada 750 000 kouluikäistä lasta kouluun. Kampanjan aikana kunnostetaan 4000 koulurakennusta, mutta lapset voivat aloittaa koulunkäynnin väliaikaisissakin tiloissa. Opetus saadaan käyntiin kouluboksin avulla. Kouluboksi, School-in-a-box, on helposti kuljetettava laatikko, jossa on koulutarvikkeet opettajalle ja 40 oppilaalle. Jokaista laatikkoa käyttää kaksi 40 oppilaan ryhmää.

Liberiassa on 20 000 opettajaa, jotka myös koulutetaan kampanjan aikana. Erityisesti heil-

le opetetaan keinot antaa erityisopetusta lapsille, jotka ovat kärsineet sodasta henkisesti.

Kouluboxit luovutetaan henkilökohtaisesti suoraan opettajille, kertoo Angela Kearney. Tällöin voidaan varmistua siitä, että laatikko menee oikeaan osoitteeseen, ja toisaalta opettaja ottaa myös henkilökohtaisen vastuun laatikosta ja sen sisällöstä.

Koululaatikko on lukittava, jolloin koulutarvikkeet ovat yön aikana turvassa. Laatikon sisältä löytyvät kirjoitusmateriaalit, havaintovälineitä ja esimerkiksi julisteita, joista löytyvät aakkoset ja numerot. Innovatiivisen laatikon kansi toimii samalla liitutaaluna. Laatikko painaa 35 kiloa ja yhden laatikon hinta on 300 euroa.

Koulujen avulla Liberian sortunutta infrastruktuuria halutaan tukea, kertoo Kearney. Sodan runtelemassa maassa on todellinen puute esimerkiksi puhtaasta juomavedestä. Koulujen avulla voidaan auttaa myös kotien vesihuoltoa. Kouluhin on perustettu pienimuotoisia juomaveden puhdistuslaitoksia. Lapsille jaetaan puhdas kanisteri. Kun he tulevat aamulla kouluun, he tuovat kanisterit mukanaan. Koulussa on vesitankki, jonka vesi puhdistetaan päivittäin jodin avulla. Koululaisten palatessa illansuussa kotiin, on heillä mukanaan täysi kanisterillinen puhdasta juomavettä. Myös koululaisten terveydenhoitoon panostetaan. Esimerkiksi lasten suolistoa pyritään säännöllisesti puhdistamaan syöpäläisistä ja madoista.

Tapio S. Linna

Back to School (takaisin kouluun) kampanjaa esiteltiin Helsingissä Lapsen oikeuksien päivänä. Suomen Unicef kerää rahaa Liberian kouluhankkeeseen Ylen Hyvä kampanjan avulla.

UNESCO:n Nuorisofoorumissa nuorten ääni kuuluviin

Nuorisofoorumi järjestettiin 26.–29.9.2003 kolmatta kertaa Unescon historiassa. Se pidettiin Pariisissa juuri ennen Unescon yleiskokousta.

Foorumiin osallistui yhteensä 187 nuorta 105 Unescon jäsenmaasta ja 22 kansalaisjärjestöstä. Foorumin tarkoituksena oli valmistella yleiskokoukselle suosituksia sisältävä raportti, jotta nuorille tärkeät asiat huomioitaisiin UNESCO:n yleiskokouksessa.

Vesi, HIV ja nuorten vaikutusväylät

– Nuorten ääni tulisi kuulua ja heidät tulisi nähdä tasavertaisina kumppaneina, ei kohteina, korosti Unescon johtaja **Koichiro Matsuura** foorumin avajaisistunnossa. Foorumissa perehdyt-

tiin makean veden hallintaan ja kestävästä kehityksen problematiikkaan nuorten näkökulmasta, HIV/Aids-ongelmaan ja mietittiin nuorten roolia Unescossa sekä nuorten vaikutusmahdollisuuksia ja -väyliä.

Osallistujat jaettiin eri työryhmiin, joissa työstettiin kunkin päivän teemaa. Etnisesti, kielellisesti, uskonnollisesti ja kulttuurillisesti monipuolinen osallistujien joukko takasi mielenkiintoisia ja hedelmällisiä keskusteluja.

Nuorten suositukset Unescolle

Nuorisofoorumin tuloksena syntynyt raportti sisälsi foorumin johtopäätökset ja suosituksia. Raportti esiteltiin Unescon yleiskokouksen avajaisistunnossa.

Loppuraportti sisälsi useita konkreettisia suosituksia. Makean veden hallinnassa nuoret ovat keskeisessä asemassa, ja heidän tietojaan ja taitojaan vesikysymyksestä tulisi kehittää. Vesipula on myös yhä useamman konfliktin syy tai osatekijä. Siten rauhankasvatukseen sekä esim. veden käytöstä kertovaan valistukseen tulisi panostaa, jotta yhteistyötä voidaan edistää ja konflikteja ehkäistä. HIV/Aids-ongelman leviämisen ehkäisemisessä tulisi puolestaan huomioida eri alueiden tarpeet; koulutusstrategioiden ja kampanjoiden suunnittelussa mm. paikalliset, alueelliset ja kulttuurilliset lähtökohdat. Lisääntymisterveysvalistus, ennaltaehkäisevä kampanjointi ja koulutus nähtiin ensisijaisen tärkeänä.

Nuorisofoorumi osaksi yleiskokousta

Nuorisofoorumi esitti myös useita tärkeitä suosituksia Unescon ja nuorison välisen yhteistyön tiivistämisestä. Kansallisilla tasoilla Unesco-toimikuntien tulisi ottaa nuorisojäseniä mukaan toimintaansa, keskustella nuorisoadustajien kanssa asiakysymyksistä ja ottaa nuoret mukaan päätöksentekoon. Unescon Nuorisofoorumi tulisi institutionalisoida ja saada osaksi Unescon yleiskokousta. Kaikkien maiden tulisi myös ottaa nuorisodelegaatit Unescon yleiskokouksen kansallisiin delegaatioihin. Alueellisten nuorisofoorumien järjestäminen nousi myös yhdeksi raportin suosituksesi.

Yleiskokous hyväksyi 60 maan, Suomi mukaan lukien, päätöslauselman nuorisofoorumin integroimiseksi tuleviin yleiskokouksiin. Päätös huomioidaan jo seuraavaa vuoden 2005 yleiskokousta valmisteltaessa. Päätöslauselmassa korostettiin nuorten mukaanoton tärkeyttä, nuorten tarpeiden ja huolien valtavirtaistamista.

Tiina Salmio

Kirjoittaja on Suomen YK-liiton kouluttaja

Lisätietoja:

- www.unesco.org
- www.unesco.org/youth
- <http://www.unesco.org/water/>
- www.unesco.takingitglobal.org/index.en.html

➤ **Angela Kearney ja laatikkoon pakattu koulu.**

Mari Hakola/UNICEF

”Saalistuspäivät”

YK-liiton materiaaleja talvitarjoushinnoin!!!

Tarinatie

- Tarinatie on viehättävä kokoelma pieniä satuja eri puolilta maailmaa. Kirja on kovakantinen ja siinä on kaunis nelivärikuvitus. Tarinat on kertonut **Hugh Lupton**, kuvituksesta vastaa **Sophie Fatus** ja suomennoksen on tehnyt **Riitta Oittinen**.
- Kirjan julkaisivat yhteistyössä Suomen YK-liitto ja Kustannus Oy Pieni Karhu Lapsen oikeuksien kymmenvuotisen taipaleen kunniaksi.
- Tarjoushinta 5 €

Lapsen oikeudet

- Kirjanen on lapsen oikeuksiin johdettava perusteos, alaa tuntevien artikkelikokoelma
- Teos esittelee lapsen roolia ja asemaa eri kulttuureissa, lapsen oikeuksien historiaa, suomalaista lainsäädäntöä suhteessa lapsen oikeuksien sopimukseen, sopimuksen sisältöä, valvontaa ja raportointia, sen jälkeistä kehitystä sekä luo katsauksen lapsen oikeuksien tulevaisuuteen
- Kirja on pehmeäkantinen, kooltaan A5
- Tarjoushinta 5 €

Yhteiset ihmisoikeutemme

- Kirjanen on tiivis ja selkeä johdatus ihmisoikeuksiin
- Teos esittelee ihmisoikeusajattelun taustaa ja ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen syntyä ja sisältöä, keskeisiä ihmisoikeuksia ja niiden suojelua sekä luo katsauksen tulevaisuuteen
- Sen on kirjoittanut professori **Martin Scheinin**
- Kirja on pehmeäkantinen, kooltaan A5 ja se on ilmainen

Kirja Vuosituhattulistuksesta

- Mielenkiintoinen ja selkeätajuinen kokoelma kirjoituksia, joissa luodaan katsaus syyskuussa 2000 YK:ssa hyväksytyyn vuosituhattulistuksen sisältöön, merkitykseen ja toteuttamiseen
- Kirjoittajina mm. tasavallan presidentti **Tarja Halonen**, valtioneuvos **Harri Holkeri**, professori **Pentti Haaparanta**, ministeri **Tuula Haatainen** ja kansanedustaja **Satu Hassi**
- ”Me olemme päättäneet – Vuosituhattulistuksen rauhan ja kehityksen tavoitteet”, toim. **Sinikka Koski**, Vaasa 2003
- Kirja on maksuton

YK-liitto mukana EDUCA -messuilla

- Tule tutustumaan Suomen YK-liiton toimintaan ja materiaaliin Educa-messuille 23.–24.1.2004. Messut järjestetään Helsingin Messukeskuksessa.
- Tilaisuudessa tiivistä ja mielenkiintoista tietoa myös YK-liiton kansainvälisyyskasvatushankkeesta, Maailmankansalaisen kypsyyskokeesta. Asiasta järjestetään tietoisku perjantaina 23.1. kello 11.15–11.35, salissa T1, joka sijaitsee näyttelytilan yhteydessä.
- Ihmisoikeuksien uudesta nettihankkeesta, Ihmisoikeudet.netistä on puolestaan tietoisku samana päivänä ja samassa paikassa kello 16.30–16.50.